

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

Koulutus- ja kehittämiskeskus Palmenia

LÄHIÖIDEN KEHITTÄMINEN SUOMESSA

Kokemuksia asukkaiden osallistumisesta

3.12.2009

Juha Kokkonen
Marjaana Seppänen
Ilkka Haapola

Lähiöiden kehittäminen Suomessa

Kokemuksia asukkaiden osallistumisesta

Sisällysluettelo

1. JOHDANTO	2
2. LÄHIÖT SUOMESSA	3
2.1 Lähiö -käsite	3
2.2 Lähiöt suomalaisessa yhteiskunnassa	4
3. LÄHIÖKEHITTÄMINEN	5
3.1 Lähiöohjelmat Suomessa	5
3.2 Lähiökehittämisen ajanjaksot ja teemat	6
3.2.1 Valtion asuntorahaston lähiöprojekti vuosina 1995–1999	6
3.2.2 Ympäristöministeriön tutkimus lähiöiden palveluista	8
3.2.3 Lähiöuudistus 2000 -ohjelma	10
3.2.4 Lähiöistä kaupunginosiksi -ohjelma 2008–2011	11
3.3 Lähiökehittäminen Lahdessa	13
4. ASUKKAIDEN OSALLISTUMINEN LÄHIÖIDEN KEHITTÄMISEEN	15
4.1 Sofy-projekti	15
4.2 Asukkaiden osallistuminen lähiöiden kehittämiseen valtakunnallisessa lähiöprojektissa 1995–1999	18
4.3 Asukkaiden osallistuminen Lähiöuudistus 2000 -ohjelmaan	19
4.4 Esimerkkejä lähiöiden kehittämishankkeista	21
4.4.1 Liipolan lähiö-projekti 1995–1999	21
4.4.2 Ovi auki -projekti Lahdessa	23
4.4.3 Helsingin lähiöprojekti	24
4.4.4 Esimerkkihankkeita muualta Suomesta	28
5. YHTEENVETOA ASUKASOSALLISUUDEN KEHITTÄMISESTÄ	31
LÄHTEET	33
LIITE Kooste 2000-luvun suomalaisista lähiökehittämisen hankkeista, joissa on mukana asukasosallisuuden elementti	

1. JOHDANTO

Lähiöt ovat olleet osa suomalaista kaupunkirakennetta jo useiden vuosikymmenien ajan. Lähiöiden fyysinen ja sosiaalinen ympäristö muodostaa joka viiden suomalaisen päivittäisen elinpiirin. Osa asukkaista viettää lähiöissä lähes kaiken aikansa, joillekin lähiöt ovat paikkoja, joista lähdetään muualle töihin ja vapaa-ajan harrastuksiin. Väestön ikääntyessä lähiöiden ns. päiväväestön enemmistö muodostuu iäkkäistä asukkaista. Lähiöiden alkuaikoina ikärakenne oli erilainen ja lähiöt olivat ensisijaisesti lapsiperheiden asuinpaikkoja. Lähiöitä on kehitetty lähes koko niiden olemassa olon ajan. Alkuun painopiste oli lähiöiden sosiaalisen ympäristön kehittämisessä muun muassa yhdyskuntatyön keinoin, myöhemmin painopiste siirtyi lähiöiden fyysisen ympäristön kehittämiseen ja korjausrakentamiseen. Lähiöiden asukkaiden näkökulma asuinalueensa kehittämiseen on ollut tärkeä elementti kehittämistyössä. Asukkaita on pyritty kuuntelemaan ja saamaan mukaan kehittämistyöhön.

Tämän selvityksen tavoitteena on ollut koota tietoa lähiöiden kehittämisestä erityisesti asukkaiden osallistumisen ja osallistamisen näkökulmista. Selvityksessä on koottu olemassa olevien lähteiden pohjalta tietoa lähiöiden eri kehittämisprojekteissa asukasosallisuuden edistämiseksi käytetyistä keinoista. Selvityksen aluksi luvussa 2 tarkastellaan lähiö-käsitteen määritelmiä sekä lähiöiden lähiöaatteen lähtökohtia sekä lähiöitä osana suomalaisen yhteiskunnan kaupunkirakennetta.

Luvussa 3 siirrytään tarkastelemaan lähiökehittämistä Suomessa. Aihepiiriin kytkeytyen tarkastellaan lyhyesti myös lähiöiden palveluja ja asukkaiden toiveita niiden kehittämisestä. Tarkastelu etenee 1970-luvulla tehdystä yhdyskuntatyöstä Sofy -projektiin, jonka jälkeen käynnistyivät varsinaiset lähiöohjelmat. Valtakunnallisissa lähiöohjelmissa tukea on suunnattu ennen kaikkea lähiöiden fyysiseen kehittämiseen. Kunnat ovat vastanneet pitkälti ns. sosiaalisesta kehittämisestä ja yhteisten alueiden kunnostuksesta. Valtakunnallisten rahoitusten sekä kuntien omien varojen ohella kehittämisessä on hyödynnetty myös Euroopan Unionin rahoituksia. Lähiökehittämistä on toteutettu joka puolella Suomea, mutta erityisesti Helsingillä on mittavat perinteet monipuolisesta lähiöiden kehittämistyöstä.

Luvussa 4 tarkastellaan asukkaiden osallistumista lähiöiden kehittämistyöhön. Aluksi palataan yhteissuunnittelua edustavaan Sofy -projektiin, joka osaltaan loi pohjaa valtakunnallisten lähiöprojektien toteutukselle. Tämän jälkeen tuodaan esille valtakunnallisista lähiöohjelmista saatuja kokemuksia. Sitten tarkastellaan esimerkkejä lähiöhankkeista, joissa asukkaita on aktivoitu mukaan kehittämistyöhön. Lopuksi luvussa 5 kootaan yhteen havaintoja asukasosallisuuden edistämisestä. Liitteenä olevassa taulukossa esitellään lyhyesti 16 etupäässä Lähiöuudistus 2000 -ohjelmaan kuulunutta paikallista projektia, joissa asukasosallisuuden elementti on ollut keskeisesti mukana.

Tämä selvitys kytkeytyy Lappeenrannan teknisen yliopiston koordinoimaan tutkimushankkeeseen ”Osterit – lähiöiden helmet”, jonka tavoitteena on luoda menetelmä lähiökeskusten kehittämiseen. Se on osa valtakunnallista vuosina 2008–2011 toteutettavaa lähiöohjelmaa ja liittyy Lahden kaupungin toteuttamaan ostoskeskuksia kehittävään lähiöohjelman osahankkeeseen.

2. LÄHIÖT SUOMESSA

2.1 Lähiö -käsite

Lähiö-käsitteellä voidaan viitata monenlaisiin, kaupunkirakenteeseen tavalla tai toisella liittyviin asuinalueisiin. Teknillisen korkeakoulun asemakaavaopin professorin Otto-Ilmari Meurmanin aikanaan kehittämällä käsitteellä ”asumalähiö” viitattiin aluksi tiettyyn kaupunkisuunnittelujärjestelmään kuuluvaan yksikköön. Vähitellen kieleen yleistyi sana ”lähiö”, jolla tarkoitetaan kiinteästä kaupunkirakenteesta erilleen rakennettua, varsinaisesta kaupungista riippuvaista asuntoaluetta, jonka olemassaolo perustui varsinaisen kaupungin työpaikkoihin ja palveluihin sekä joukkoliikenneyhteyksiin. (Seppänen 2001, 14.). Yleisesti lähiökäsite vakiintui tarkoittamaan *kaupungin laita-alueilla sijaitsevaa kerrostalovaltaista asuinalueita, joka on suunniteltu, toteutettu ja markkinoitu lähiöaatteen sovellutuksena.* (Lähiöuudistus 2000; Hankonen 1994.)

Lähiöaate rantautui Suomeen 1940-luvulla. Suomalaisen lähiöajattelun kehitykseen vaikuttivat merkittävästi englantilaisen Ebenezer Howardin (1951) ajatus puutarhakaupungeista ja amerikkalaisen Clarence A. Perryn (1929) ajatukset lähiöistä. Puutarhakaupunki-ideassa keskeinen ajatus oli maaseudun ja kaupungin parhaiden puolien yhdistäminen. Lähiö oli sen mukaan yksikkö, joka sijaitsi erillään ydinkaupungista ja rajoittui maatalousvyöhykkeisiin. Työpaikat ja palvelut sijaitsivat alueella. Perryn ajattelussa lähiöt puolestaan liittyivät kiinteästi kaupunkirakenteeseen. Yhteistä puutarhakaupungin idean kanssa oli se, että julkiset rakennukset - erityisesti koulu - sijaitsivat keskeisellä paikalla lähiössä. Lähiön tuli Perryn ajattelun mukaan olla suhteellisen pieni, korkeintaan 6000 asukkaan alue. Saksalainen ”Siedlung”, joka muistutti puutarhakaupunki-ideaa, syntyi kritiikkinä järjestelmällisyyden puutteelle kaupunkisuunnittelussa. Sen mukaan kaupungin ihanteellisin muoto on puoliympyrä, joka jakautui sektoreihin ja vyöhykkeisiin. Nämä sijoittuivat toiminnallisista perusteista ja yhteiskunnallisen arvohierarkian mukaan. Poliittisista syistä saksalaista suuntausta ei nostettu esillä, vaikka se vaikutti taustalla. (Hurme 1991; Seppänen 2001;)

Riitta Hurmeen (1991, 69) mukaan suomalainen lähiö

- vastaa kooltaan perryläistä asumalähiötä tai howardilaista puutarhakaupunkia, mutta siinä ei ole asumalähiön aatteellista sisältöä tai toiminnallista rakennetta
- muistuttaa puutarhakaupunkia väljyydessä ja vihreydessä
- on arkkitehtuuriltaan funktionalismin ja saksalaisen Siedlungin jälkeläinen
- on suunnittelun eri tasoilla käytetty ryhmittely-yksikkö.

2.2 Lähiöt suomalaisessa yhteiskunnassa

Yksi varhaisimpia lähiöaatteen sovelluksia Suomessa oli vuonna 1950 valmistunut Kajaanin yleiskaava. Asuntoalueet oli siinä ryhmitelty keskustan ympärille asumalähiöiksi, jotka jakoutuivat asumasoluihin. Ajatusta soluista koostuvasta asumalähiöstä sovellettiin myös Turun yleiskaavassa. Siinä periaatteena oli, että pienin yksikkö, asumasolu, käsitti noin 1000 asukasta. Kuuden solun lähiön katsottiin riittävän luomaan pohjan monille erilaisille palveluille. (Hurme 1991, 89–94.)

Helsinkiin rakennettiin ensimmäiset laajemmat lähiökokonaisuudet 1950-luvulla Pohjois-Haagaan, Maunulaan ja Herttoniemeen. Muutto moderneihin lähiöihin tarjosi monille arkisia ylellisyyksiä verrattuna aiempaan asumistasoon. Sotien jälkeisen rakennusbuumin ja erityisesti 1960-luvun ns. ”suuren muuton” vuoksi suomalaiselle lähiörakentamiselle ominaisiksi piirteiksi muodostuivat aluerakentaminen, rationalisointi, standardointi ja elementtirakentaminen. Tarvittiin paljon asuntoja, jolloin laatu- ja ympäristökysymykset jäivät usein toissijaisiksi. Lähiörakentamista leimasi tehokkuuden tavoite. Kompaktisti rakennettujen uusien asumalähiöiden ajateltiin sopivan halvimmalla mahdollisella tavalla olemassa oleviin kulutustavara- ja työmarkkinoihin. 1970-luvun betonilähiöiden arkkitehtuuria, tinkimistä rakentamisen ja asuinympäristön laatutavoitteista, huonoja liikenneyhteyksiä ja puuttuvia palveluja kritisoitiin kuitenkin voimakkaasti (Kortteinen 1982; Roivainen 1999; Seppänen 2001, 16.)

Lähiöiden rakentamisen alkuvaiheessa lähiöt sijaitsivat tiiviissä yhteydessä kantakaupunkiin. Lähiörakentamisen edetessä lähiöiden etäisyys kantakaupunkiin kasvoi, ja pääkaupunkiseudulle syntyi ns. metsälähiöitä. Maanomistusolot ja kunnallispolitiikka vaikuttivat suuresti lähiöiden sijaintiin. Ensimmäiset lähiöt, kuten Espoon Tapiola, olivat haluttuja asuinpaikkoja, joihin muutti edistyksellisesti ajattelevia, hyvin toimeentulevia ihmisiä. Lähiöiden määrän kasvu liittyi suuren rakennemuutoksen tarpeisiin ja niiden asukasrakenne muuttui selvästi lähiörakentamisen edetessä. Kun vielä sodan jälkeen kaupunkiin muutettiin maalta paremman elämän toivossa, 1960-luvun maaltapako koettiin enemmänkin pakkona maaseudun elinmahdollisuuksien kavennuttua. Vaikka kaupungistuminen tapahtui nopeasti, ei urbanisaatio kulttuurisella tasolla kuitenkaan tapahtunut yhtä nopeasti ja kivuttomasti. Maaltamuuttajien sijoittuminen lähiöihin sai aikaan sen, että ne olivat ikärakenteeltaan ja sosioekonomiselta rakenteeltaan hyvin homogeenisia. Lähiöiden ensisijainen tehtävä oli toimia työvoiman asuntolina, työvoimavarastoina. Alun perin suomalaisessa kaupunkisuunnittelussa vahvana elänyt ”orgaanisen hajakeskittämisen periaate” ei enää toiminut. (Kortteinen 1982; Karisto 1993.)

Tällä hetkellä Suomessa on yli 300 lähiöiksi luokiteltua asuma-aluetta, joissa asuu noin miljoona asukasta. Puolet lähiöistä on rakennettu 1970-luvulla, lähinnä suurimpiin kaupunkiin. Noin 50 kaupungissa on lähiöitä, lisäksi lähiöihin verrattavia vuokratalojen ryppäitä löytyy kaikilta teollisuuspaikkakunnilta. (Karjalainen 2004, 5.)

3. LÄHIÖKEHITTÄMINEN

Sosiaaliset ongelmat ja jokapäiväiseen hyvinvointiin liittyvät asiat ajateltiin 1960- ja 1970-luvuilla voitavan hoitaa suunnittelun keinoin. Metsälähiöiden ajateltiin yhdistävän vanhan ajan kyläyhteisöllisyyden ja modernin yhteiskunnan mukavuudet. Lähiöaatetta on kritisoitu paljon juuri tästä paradoksaalisesta tavoitteesta. Kaupunkielämän anonymiteetista on tehty siinä vihollinen, ja on haluttu luoda pakopaikka, johon vetäytyä. Kadonnutta yhteisöllisyyttä on haluttu palauttaa takaisin ottamatta huomioon tiiviin kyläyhteisön nurjaa puolta kuten ennakkoluuloja, torjumista, syrjäyttämistä. (Seppänen 2001, 17–18.)

Tultaessa 1990-luvulle varsinkin vanhimpien lähiöiden rakennusten ja fyysisen ympäristön korjaustarpeet alkoivat kasvaa. Lähiöiden sosiaaliset ongelmat puolestaan tulivat kiinnostuksen kohteiksi 1990-luvun laman seurauksena. Lähiöt nähtiin paikkoina, joissa syrjäytyneet ihmiset asuvat. Uutta oli se, että itse lähiöt nähtiin syrjäytyneinä paikkoina. Toisaalta lähiöissä asuvat eivät useinkaan kokeneet omaa asemaansa syrjäytyneeksi. (Karjalainen 2004, 6.)

3.1 Lähiöohjelmat Suomessa

Vaikka lähiöiden sosiaaliset ongelmat nousivat huomion kohteeksi erityisesti 1990-luvulla, lähiöiden projektimuotoinen kehittämistyö aloitettiin jo 1970-luvulla. Yhdyskuntatyön muotoja kokeiltiin heti lähiöiden valmistumisen jälkeen. Keskeisenä ajatuksena oli laajentaa sosiaalityötä yksilöstä yhteisöön ja pyrkiä luomaan asukkaille vaikutuskanavia sekä kehittää asukasdemokratiaa. (Karjalainen 2004, 6.)

Kaupunkiudistuskampanja 1980-luvulla painotti alueellisten hankkeiden yhteydessä poikkihallinnollisia työtapoja ja pienyhteisöjen merkitystä. Vuonna 1982 käynnistyneessä Sofy-projektissa ja siihen kytkeytyneissä paikallisissa kokeiluissa pyrittiin kehittämään yhteissuunnittelumenetelmiä kuntasuunnittelun työvälineiksi. Mainitut kehityslinjat loivat pohjaa lähiöiden perusparannuksille ja varsinaiselle lähiöuudistukselle. (Suonoja, Vuorela ja Hirvonen 1994, 38–39.)

Suomessa on toteutettu kolme valtakunnallista lähiöohjelmaa, joista kolmas on vasta hiljattain käynnistynyt. Ensimmäinen valtakunnallinen lähiöohjelma toteutettiin vuosina 1995–1999, toinen vuosina 2000–2003 ja kolmatta, vuoteen 2011 ulottuvaa ohjelmaa, on alettu toteuttaa vuonna 2008. Valtakunnalliset lähiöohjelmat ovat olleet laajoja yhteistyöhankkeita erityisesti ympäristöministeriön toimialaan kuuluvan ARAn (nykyisin asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus, aiemmin Valtion asuntorahasto) ja kuntien välillä. Erityisesti suurilla kaupunkiseuduilla on 1990-luvun puolivälin jälkeen toteutettu valtakunnallisista lähiöohjelmista irrallisia lähiöiden kehittämisprojekteja EU-rahoituksen turvin. EU:n Urban-ohjelmärahoitusta on hyödynnetty erityisesti pääkaupunkiseudulla. Muualla EU:n tavoite 2 -ohjelman rahoitus on ollut merkittävä rahoitusväline.

3.2 Lähiökehittämisen ajanjaksot ja teemat

Seuraavaksi tarkastellaan valtakunnallisia lähiöprojekteja, erityisesti niiden taustaa, tavoitteita ja toimintamuotoja sekä -linjoja. Huomiota kiinnitetään myös ympäristöministeriön tutkimukseen lähiöiden palveluista, koska tarjolla olevat palvelut vaikuttavat asukasviihtyvyyteen ja kehittämishankkeissa usein yhtenä tavoitteena on saada asukkaat mukaan ideoimaan lähiöpalveluja. Luvun 3 lopulla luodaan silmäys Lahdessa harjoitettuun lähiöiden kehittämistyöhön.

3.2.1 Valtion asuntorahaston lähiöprojekti vuosina 1995–1999

Tultaessa 1990-luvulle projektimuotoinen kehittäminen oli jo sen verran vakiintunutta, että valtakunnallisen lähiöprojektin suunnittelu voitiin aloittaa. Vanhimmat lähiöt olivat jo sen ikäisiä, että asuntokannan korjaustarpeet alkoivat kasvaa. Toisaalta kiinteistöjen ylläpitokulttuuri kehittyi kohti jatkuvan ylläpidon periaatetta. Peruskorjaamisesta tuotettiin uutta tietoa. Uudisrakentamisen näkymien romahdettua 1990-luvun laman myötä valtion tukitoimin toteutetussa korjausrakentamisessa nähtiin korvaavien markkinoiden mahdollisuus. (Karjalainen 2004, 6.)

Työllisyyspolitiikka ja siihen sisältyvä työttömyyden puolittamisen tavoite oli varsinainen valtakunnallisen lähiöprojektin vauhdittaja. Valtion asuntorahastolle kanavoitiin tämän vuoksi runsaasti varoja. Lähiöuudistusta perusteltiin myös sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakenteen muutoksesta johtuvilla syillä (Viirkorpi 1997, 11). Alueellisen segregaatoin voimistuminen nähtiin riskinä. Joidenkin lähiöiden pelättiin joutuvan todella huonon kehityksen kierteeseen. Uusia seikkoja olivat tyhjistä aravavuokra-asunnoista ja maahanmuuttajien sopeutumisesta aiheutuvat ongelmat. Huolta aiheutti myös poliittinen vieraantuminen, mikä ilmeni erityisesti lähiöalueiden alhaisena äänestysaktiivisuutena. (Karjalainen 2004, 6–7).

Valtion asuntorahasto (ARA) käynnisti vuoden 1995 alussa valtakunnallisen lähiöprojektin. Suuren kiinnostuksen vuoksi mukaan otettiin kesäkuuhun 1996 mennessä neljässä vaiheessa 49 lähiötä 42 kunnasta. Lahdesta mukana olivat Liipolan ja Mukkulan lähiöt, Helsingistä oli mukana neljä itähelsinkiläistä lähiötä. (Eskola ym. 2000, 7.)

Liipolan lähiöprojektia tarkastellaan yksityiskohtaisemmin luvussa 4.4.1.

Projekti perustui valtion ja kuntien väliseen puitesopimukseen, jonka mukaan ARA osoitti lähiöiden kohentamiseen tarvittavaa valtion asuntosektorin tukea kehittämissuunnitelmien edellyttämällä tavalla. Kuntien puolestaan tuli sitoutua hankkeisiin omista kehittämissuunnitelmissaan ja talousarvioissaan. Niiden vastuulle jäi lähiöiden yleisten alueiden uudistaminen samanaikaisesti rakennusten perusparannusten kanssa. Kuntien tehtävänä oli myös paikallistoimijoiden (asukkaat, kiinteistöhoito, kiinteistöjen omistajat, elinkeinoelämä, hallintokunnat) verkottaminen ja organisointi sekä projektien vastuuhenkilöiden nimeäminen. (Eskola ym. 2000, 8–9.)

Projektin luonteen mukaisesti päätuloksia olivat kiinteistöjen ja asuinympäristön korjaus. Kuntien toimenpiteissä kiinnitettiin huomiota asukasosallisuuteen, hallintokuntien yhteistyöhön ja syrjäytymisen lievittämiseen. Kohdealueiden pääongelmiksi määriteltiin melko yksimielisesti sosiaaliset ongelmat. Valtion rahoitustuki ja kuntien toimet kohdistuivat kuitenkin fyysiseen parantamiseen, jolloin projektin ydinolemuksen nähtiin olevan ristiriidassa suhteessa pääongelmiin. Lähiöuudistuksen prosessitavoitteet (alueellisuus, kokonaisvaltaisuus, yhteistyö, asukkaiden osallistuminen) omaksuttiin melko hyvin projektien toimintatavoiksi. (Karjalainen 2004, 7; ks. myös Viirkorpi 1997.)

Eskola ym. (2000, 38) ovat tiivistäneet lähiöprojektin arvioinnin perusteella keskeiset tulokset seuraavasti:

- Projekti selvästi edisti ja lisäsi lähiöalueiden asuntokannan korjaustoimintaa sekä lähiöympäristön kunnostamista
- Lähiöiden fyysistä ilmettä, viihtyisyyttä ja alueen mainetta on mahdollista kohentaa suunnitelmallisesti
- Fyysisen ympäristön ja rakennusten kunnostaminen luo hyvät edellytykset myös muun paikallisen yhteistoiminnan käynnistämiseksi
- Samat projektin toteutustavat eivät toimi kaikkialla. Paikalliseen tilanteeseen on aina laadittava oma toimiva toteutusmallinsa
- Lähiöiden kehittäminen tulisi nähdä osana laajempaa kunnan kehittämistä. Laadukkaat julkiset ja kaupalliset peruspalvelut, lähellä oleva luonto ja ulkoilumahdollisuudet sekä toimivat joukkoliikenneyhteydet ovat lähiöiden vetovoimaisuuden perusedellytyksiä myös tulevaisuudessa
- Projektin hyvällä julkisuuskuvalla on merkittävä rooli eri tahojen luottamusta edistävänä ja alueen mainetta parantavana tekijänä. Tähän on kiinnitettävä erityistä huomiota jo projektin valmisteluvaiheessa.

Muut valtakunnalliset lähiöiden kehittämiseen liittyvät projektit 1990-luvun jälkipuoliskolla

Eskolan ym. (2000, 21–23) mukaan lähiöissä toteutettiin myös muita valtakunnallisia projekteja 1990-luvun puolivälin paikkeilla ja jälkeen, vaikkakaan niiden ensisijaisena tarkoituksena ei yleensä ollut lähiöiden kehittäminen:

- Sisäasiainministeriön Osallisuus-hanke 1998–2001
- Työministeriön Kumppanuushanke 1997–1999
- EU:n Urban -yhteisöaloite vuodesta 1997 lähtien
- Sosiaaliturvan keskusliiton koordinoima HYVE-projekti 1994–
- Kuntien paikallisagendaprosessit.

Sisäasiainministeriön Osallisuus-hankkeessa tähdättiin erityisesti kuntalaisten osallistumisen ja vaikutusmahdollisuuksien kehittämiseen. Hankkeen tavoitteita toteutettiin alkuvaiheessa 67 projektissa 53 kunnassa. Toiseen vaiheeseen, joka toteutettiin vuosina 2000–2001, kelpuutettiin mukaan 20 kuntaa. Työministeriön Kumppanuushankkeen päätavoitteena oli luoda työttömille uusia työllistymismahdollisuuksia ja torjua työmarkkinoilta syrjäytymisen uhkaa. Aluenäkökulma oli mukana useassa käytännön hankkeessa. Lähiöistä tuli eräänlaisia uuden toimintakulttuurin ja kansalaisaktiivisuuden testialueita.

EU:n Urban -yhteisöaloitetta toteutettiin aluksi Joensuussa sekä Helsingissä ja Vantaalla. Vuosituhannen vaihdetta lähestyttäessä Urban -ohjelman toteutus keskittyi pääkaupunkiseudulle. Vuosina 1997–1999 ohjelman pääteemoja olivat paikallistalouden eli työllisyyden ja yritystoiminnan kehittäminen, sosiaalinen kehittäminen eli sosiaalinen toimivuus ja syrjäytymisen torjuminen sekä ympäristön parantaminen ja omavastuuisen asumisen edistäminen.

Sosiaaliturvan keskusliiton koordinoiman Kansalaisten hyvinvoinnin alueelliset tukiverkostot -projektin (HYVE) toimintapisteet toivat kehittämistyön lähelle ihmistä. Avainasemassa oli osallistujakaupungin ja Sosiaali- ja terveysturvan keskusliiton työntekijöistä muodostuva työpari. Alueellisen toiminnan tehtävänä oli saattaa eri tahot yhteen, etsiä keskeiset kehittämishankkeet, kouluttaa, välittää tietoa ja luoda uutta osaamista. Esimerkiksi Satakunnan alueella HYVE-projektin puitteissa luotiin viiden kunnan lähiöprojektien ja asukastupien verkosto.

Kuntien paikallisagendaprosessit olivat käynnissä useissa lähiöprojektikunnissa. Näkökulmana oli kestävän kehityksen tukeminen mm. kierrätyksen ja kompostoinnin keinoin, tukemalla uusiutuvien energialähteiden käyttöönottoa, uusia osallistumismuotoja. Kuntien paikallisagendatyötä esiteltiin lähiöiden asukkaille melko usein, mutta vain Helsingin Vuosaaren osalta oli maininta lähiökohtaisen, yhteistoiminnassa asukkaiden kanssa laaditun paikallisagendan tekemisestä.

Vuosituhanen vaihteen paikkeilla lähiötyö näytti jatkuvan projektimuotoisena suurissa kaupungeissa (esimerkiksi Oulussa, Turussa, Tampereella, Helsingissä ja Vantaalla) EU-rahoitusmahdollisuuksien turvin, joihin kuuluivat mm. tavoite 2 -ohjelma ja Urban -yhteisöaloite. Myös muutama muu kunta jatkoi käynnissä ollutta projektiluontoista lähiöuudistusta (esimerkiksi Osallisuus-hankkeen alla) samassa projektilähiössä. Valtaosa kunnista näytti pyrkivän siirtämään projektin toimintoja osaksi linjaorganisaation ja järjestöjen normaalityötä. (Eskola ym. 2000, 27.)

3.2.2 Ympäristöministeriön tutkimus lähiöiden palveluista

Vuosituhanen vaihteessa lähiöpalveluja tutkittiin ympäristöministeriön toteuttamassa tutkimuksessa, jonka rahoitukseen osallistui useita ministeriöitä ja Suomen Kuntaliitto (Halme ym. 2001). Kyseessä ei siis ollut varsinainen lähiöiden kehittämishanke. Koska lähiöiden kehittämishankkeiden yhtenä tärkeänä tavoitteena on saada asukkaat mukaan lähiöidensä palvelujen kehittämistyöhön, on tässä yhteydessä perusteltua tarkastella lyhyesti toteutettua lähiöpalvelututkimusta. Tutkimuksessa tarkasteltiin kuuden lähiön palvelurakennetta. Esimerkkilähiöt olivat Helsingistä (Myllypuro), Turusta (Runosmäki), Oulusta (Peltola), Hämeenlinnasta (Nummi), Järvenpäästä (Jamppa) ja Kuopiosta (Neulamäki). Tutkimuksessa etsittiin ideoita lähiöpalveluiden kehittämiseksi, mutta samalla saatiin tietoa siitä, miten erilaisia ovat lähiöiden palvelut ja elinvoima. Saatavilla olevat palvelut vaihtelivat lähiöittäin. Muun muassa lähiön koko, ikä- ja sosioekonominen rakenne, perheellisten osuus, lähiön lähellä olevat palvelut vaikuttivat palvelujen saatavuuteen.

Päivittäistavarakauppa oli selkeästi käytetyin kaupallinen palvelu. Kyselyyn vastanneista 30–50 % arvioi taloutensa käyttävän omaa kauppaa lähes päivittäin. Harvoin tai satunnaisesti lähiön omaa kauppaa käyttävien osuudessa oli suuria eroja. Auton omistavat kotitaloudet tekivät paljon ostoksia automarketeissa ja suurissa kauppakeskuksissa. Lähellä ja hyvien yhteyksien päässä olevat kaupan suuryksiköt olivat lähes yhtä suosittuja autottomissa ja autollisissa kotitalouksissa. Seuraavaksi käytetyimpiä palveluita tutkituissa lähiöissä olivat kioski ja pankkiautomaatti. Apteekkiä käytti vähintään muutamia kertoja kuukaudessa noin kolmannes talouksista. Postin käyttötiheys vaihteli ilmeisesti postin tarjoamien pankkipalveluiden ja sijainnin mukaan. Harvemmin käytettyinä palveluina nousivat esiin lähinnä kukkakauppa, parturi, baari ja pizzaravintola. (Halme ym. 2001, 31–32, 41–42.)

Saatavilla olevat julkiset palvelut vaihtelivat lähiöittäin. Julkisen sektorin tuottamista palveluista suosituimpia olivat kirjastot, nuorisotilat ja valvotut leikkipuisot. Esimerkiksi Runosmäessä kirjastoa käytti noin 9 % asukkaista vähintään muutamia kertoja viikossa, lisäksi noin neljännes asukkaista käytti kirjastoa muutamia kertoja kuukaudessa. Nuorisotilojen käytössä oli suuria eroja lähiöiden välillä. Terveysaseman palveluiden kysynnässä Nummen alueen suuri käyttötiheys poikkesi muista lähiöistä selvästi. Noin 10–20 % lähiöiden asukkaista käytti lähes päivittäin alueella sijaitsevia ulkoilualueita ja liikuntareittejä. Kotilähiön ulkopuolelta käytettiin yleisimmin uimahallia, vanhustenpalveluja, työvoimapalveluja ja kirjastoa, jos tällainen puuttui alueelta. (Halme ym. 2001, 34–35, 41–42.)

Ns. kolmannen sektorin palvelutuottajien (urheiluseurojen, yhdistysten, järjestöjen ja seurakunnan) järjestämien palvelujen käytössä oli suuria eroja lähiöiden välillä. Suosituimpia palveluita olivat lapsille ja nuorille suunnattu urheilu- sekä harrastustoiminta. Aikuisille suunnattuun toimintaan osallistuttiin vähän ja satunnaisesti. (Halme ym. 2001, 35–36.)

Tyytyväisyys/tyytymättömyys palveluihin vaihteli suuresti eri tutkimuslähiöittäin. Tyytymättömiä vastaajia oli paljon varsinkin niissä lähiöissä, joista puuttui suurta asiointitiheyttä edellyttäviä palveluja. Myös heikot joukkoliikenteen kulkuyhteydet ja suuri etäisyys harvemmin käytettyihin, mutta tärkeiksi koettuihin palveluihin herätti tyytymättömyyttä. Myös aikaisemmin olemassa olleiden palveluiden katoaminen tai palvelujen heikentyminen herätti tyytymättömyyttä. Lisäksi heikosti toimivat palvelut ja selvät ongelmatilanteet esimerkiksi ostareilla herättivät tyytymättömyyttä. (Halme ym. 2001, 40–41.)

Yli 60 % kyselyyn vastanneista tutkimuslähiöiden asukkaista mainitsi päivittäistavarakaupan palveluksi, joka pitää ehdottomasti säilyttää lähiössä. Toiseksi useimmin ehdottomasti säilytettäväksi palveluksi mainittiin posti ja apteekki. Kolmannella ja neljännellä tilalla olivat apteekki, terveysasema, kioski, pankki tai pankkiautomaatti. Koulut ja päiväkodit eivät nousseet esiin mainintojen määrissä. Näitä palveluja pidettiin kaikista päätellen niin itsestään selvinä ja turvattuina, etteivät ne nousseet edes lapsiperheiden vastauksissakaan juuri esille. Uusia palveluja lähiöihin osattiin toivoa melko vähän. Eniten mainintoja keräsivät pankki, maksuautomaatti, päivittäistavarakauppa ja terveyskeskus. (Halme ym.

2001, 39–40). Vaikka lähiöiden luonnonympäristö ei ole varsinainen palvelu, Halmeen ym. (2001, 49) mukaan lähiön luonto ja väljyys koettiin tärkeiksi asumisviihtyvyyteen vaikuttaviksi tekijöiksi. Täydennysrakentaminen koettiin usein uhkaksi luontoalueille ja viihtyisyydelle.

Lähiöaseman tai -tuvan merkitystä kartoitettiin väitteellä ”lähiöasema/lähiötyöntekijä on hyödyllinen lisä alueen palvelutarjontaan”. Ainakin osittain samaa mieltä olevien osuus vaihteli lähiöittäin hieman alle 50 %:sta noin 70 %:iin. Vastakkaista mieltä oli vain muutama prosentti vastanneista. Koska kovin moni ei osannut vastata väitteeseen, näyttää siltä, ettei palvelua vielä tunnettu kovin hyvin lähiöissä.

Vastanneiden suuren enemmistön (70–80 %) mielestä asukkaiden pitäisi päästä osallistumaan alueensa palveluiden kehittämiseen. Peräti 80–90 % vastanneista suhtautui ainakin osittain myötämielisesti alueensa kehittämishjelmiin. Kuitenkin vain noin 20 % vastanneista oli jossain määrin halukas osallistumaan asukasyhdistystoimintaan. (Halme ym. 2001, 43–45.)

3.2.3 Lähiöuudistus 2000 -ohjelma

Vuonna 2000 käynnistettyä ja vuonna 2003 päättynyttä Lähiöuudistus 2000 -ohjelmaa toteutettiin ympäristöministeriön, sosiaali- ja terveysministeriön, opeusministeriön, sisäasiainministeriön, työministeriön, Valtion asuntorahaston, Suomen Kuntaliiton ja kuntien yhteistyöhankkeena lähiöiden kehittämiseksi. Syksyllä 2001 ohjelmaan valittiin 15 lähiöiden kehittämissuorite eri puolilta Suomea. Lahti oli mukana Metsäkangas verkossa -projektilla, joka kuului ohjelman toimintalinjaan 4. (Karjalainen 2004, 11–13, 39). Pääkaupunkiseudun lähiöprojekteja ei ollut mukana Lähiöuudistus 2000 -ohjelmassa, jo käynnissä olleita lähiöprojekteja jatkettiin ja uusia käynnistettiin pääkaupunkiseudulla kunnan ja EU-rahoituksen avulla.

Lähiöuudistus 2000 -ohjelman sisältö jaettiin neljään teemaltaan erilaiseen toimintalinjaan

- Lähiöt yhdyskuntarakenteessa (toimintalinja 1)
 - painopistealueita olivat täydennysrakentaminen ja väestöltään vähenevät lähiöt)
- Rakennusten ja elinympäristön kehittäminen (toimintalinja 2)
 - painopistealueita olivat ympäristön ja asumisen esteettömyys ja toimivuus sekä asuntojen elinkaarikorjaaminen ja julkisen kaupunkitilan kohentaminen
- Lähiöt elämän ympäristöinä (toimintalinja 3)
 - painopistealueita olivat asuinyhteisön sosiaalinen toimivuus ja turvallisuus sekä palveleva isännöinti
- Lähiöt ja tietoyhteiskuntakehitys (toimintalinja 4)
 - painopistealueet: tietoyhteiskunnan taidot kaikille ja lähiö – asuinalue verkossa. (Karjalainen 2004, 14–15.)

Asukasosallisuus oli tärkeä ulottuvuus erityisesti toimintalinjassa 3, mutta myös muissa toimintalinjoissa oli mukana asukasosallisuuteen liittyviä osa-alueita.

Toimintalinjan 3 painopistealueeseen asuinyhteisön sosiaalinen toimivuus ja turvallisuus sisällytettiin seuraavanlaisia toimenpiteitä:

- alueellinen verkostoyhteistyön projektitoiminta
- monikulttuurisuutta tukeva toiminta
- asukastoiminnan, liikunnan ja kulttuurin edistäminen
- lähiökeskukset (esimerkiksi koulut, päiväkodit, ostoskeskukset) yhteisöllisyyden vahvistajina ja paikallisen identiteetin luojina
- alueellisten yhteistilojen yhteiskäyttö-, rahoitus- ja hallintomallien kehittäminen
- työllisyyspolkujen avaaminen ja yrittäjyyden edistäminen
- eri väestöryhmien hyvinvointia edistävät toimet

Toimintalinjan 3 painopistealueeseen palveleva isännöinti sisällytettiin puolestaan seuraavanlaisia toimenpiteitä:

- palveluvisioiden ja -kokonaisuuksien kehittäminen: lähtökohtina kannattavuus, taloudellisuus, realismi, asiakaslähtöisyys, asukastukitoiminta, korttelitalonmieskokeilut
- alueellisen yhteistyön edistäminen.

3.2.4 Lähiöistä kaupunginosiksi -ohjelma 2008–2011

Ympäristöministeriön (2009) mukaan hiljattain käynnistynyt Lähiöohjelma 2008–2011 tukee lähiöiden asukasrakenteen ja asuntokannan sekä toimintojen monipuolistamista. Ohjelman tavoitteena on myös tukea helposti saavutettavien, esteettömien ja turvallisten elinympäristöjen rakentamista, jotka sopivat eri elämänvaiheisiin ja toimivat sekä asuin-, työpaikka-, opiskelu- että koulutusalueina.

Ohjelman koordinoinnista vastaa ympäristöministeriö ja sen käytännön toteuttamista vastaa Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (ARA). Ohjelman toteuttamiseen osallistuvat myös opetusministeriö, sisäasiainministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö sekä työ- ja elinkeinoministeriö.

Rakennetun ympäristön kokonaisuus käsittää rakennusten ja asuntojen korjauksen sekä ympäristön saavutettavuutta, esteettömyyttä, turvallisuutta ja viihteyttä parantavat toimenpiteet. Lähiöiden sosiaalisen ympäristön kehittämiseen liittyviä teemoja ovat asumisen palvelujen ja työllistymispalvelujen luominen, lähiökoulujen ja kotien välisen yhteistyön lisääminen sekä maahanmuuttajien kotouttamisen ja kulttuurien kohtaamista tukevien työtapojen kehittäminen.

Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskukseen eli ARAn (2009) mukaan lähiöohjelmassa on mukana tällä hetkellä 37 hanketta, joista seuraavat 24 edustavat lähiö- ja teemalähtöisiä hankkeita:

- Asemat ja ostarit – alueen käyntikortit kuntoon! (Helsinki)
- Bussiyhteyksiin perustuva joukkoliikenne kaupunkiseudun sekä työpaikka- ja palvelukeskusten välillä – esimerkkejä ja kehittämismahdollisuuksia (Pori)
- Esikaupunkeja tunnetuksi metropolialueen keskiössä sijaitsevinä mahdollisuuksina yrityksille (Helsinki)
- Esteetön Hervanta -selvityshanke (Tampere)
- Jyväskylän Huhtakeskuksen kehittäminen (Jyväskylä)
- Koivukylän kehittämisprojekti (Vantaa)
- Kompakti kaupunki – Porin kaupungin lähiöiden avaaminen ympäröivään kaupunkiin (Pori)
- KOTILO – Välineitä monikulttuurisen asumisen tueksi (Helsinki)
- Lähiöiden hymyt ja onnit – matalan kynnyksen tilat ja toiminta (Helsinki)
- Lähiöiden julkisten ulkotilojen viihtyisyyden parantaminen valaistuksella (Vantaa)
- Matinkylän ostoskeskuksen ja lähiympäristön kehittäminen (Espoo)
- Meri-Toppila-Rajakylä -lähiöhanke (Oulu)
- Monikulttuurisen asumisen kehittäminen Varissuon alueella (Turku)
- Mustikkapaikka (Tampere)
- Nuoret pois verkosta! – kulttuuri ja nuoret (Helsinki)
- Ostari – ostoskeskuksesta kaupunginosakeskukseksi (Lahti)
- Peltosaari-hanke (Riihimäki)
- Ryhmäkorjaussuunnitelmien toimintamallien laatiminen Helsingissä (Helsinki)
- Soukan ryhmäkorjaussuunnitelman laatiminen (Espoo)
- Suvelan kehittämishanke – Kohti ekologisesti ja sosiaalisesti kestäväää kaupunkia (Espoo)
- Tehdään yhdessä -projekti – Lähiöiden asukkaiden yhteisöllisyyden luominen (Lappeenranta)
- Täydennysrakentamalla monipuolista asumista olemassa olevien palveluiden ja joukkoliikenteen äärelle (Helsinki)
- Vetoa ja voimaa Mellunkylään -hanke 2009–2011 (Helsinki).

Seuraavat lähiöohjelman hankkeet on puolestaan luokiteltu tutkimus- ja selvityshankkeiksi (ARA 2009):

- Elinkaaritaloudellinen täydennysrakentaminen asunto-osakeyhtiöille (Espoo)
- ENTELKOR - Energiatehokas lähiökorjaaminen (Tampere)
- EVAKO - Edullisen viihtyisän asumisen varmistaminen lähiökorttelikorjaamisen päätöksenteon kriteeristön avulla (Tampere)
- Hyvillä palveluilla laadukkaaseen lähiöasumiseen (Helsinki)
- KIMU - Kerrostalon ilmastonmuutos (Helsinki)
- Korjausneuvonnan laadullisen kehittämisen tutkimushanke (Oulu)

- LAURI - Lähiöiden asumisterveys- ja turvallisuus- palvelututkimuskonseptin kehittäminen kiinteistöjen omistajille ja kunnille (Kuopio)
- Leppoisa lähiömme -tutkimushanke (Helsinki)
- MOVE - Monimuotoinen ja vetovoimainen lähiö (Espoo)
- Osterit - Lähiöiden helmet / Ostarit - Ostoskeskuksesta kaupunkikeskukseksi (Lappeenrannan teknillinen yliopisto/Lahti)
- Palveluhallintokuntien strategiat kaupunginosien eriytymiskehitykseen (Helsinki)
- Porilainen lähiömaisema (Pori)

Uusi haku lähiöohjelmaan on käynnissä marraskuun loppuun 2009 saakka.

3.3 Lähiökehittäminen Lahdessa

Asukkaiden omaehtoista toimintaa on tuettu Lahden kaupunginosissa projektien ja asukasyhteistyön avulla 1970-luvulta lähtien. Alussa painopiste oli yhdyskuntatyössä. Erilaiset projektit nousivat kehittämisen välineiksi 1990-luvun puolivälissä. (Lahden kaupunki 2006 a.)

- Yhdyskuntatyötä 1970-luvulla
- Liipolan lähiöprojekti 1995–1999 (Lahden kaupungin tekninen virasto, ARA)
- Mukkula-projekti 1996–2000 (Lahden kaupungin tekninen virasto, ARA)
- Patoseutu -projekti 1996–2001 (Lahden kaupungin sosiaali- ja terveysvirasto)
- Asukasprojekti 1998–2000 (Harjulan settlementti ry, RAY)
- Aluetyön projekti 1998 – 2000 (Lahden seudun työttömät ry, RAY)
- Juuret ja siivet -projekti 2001–2002 (Lahden seudun työttömät ry, RAY)
- Metsäkangas verkossa -projekti 2001–2003 (Lahden kaupungin tekninen virasto, OPM)
- Kotikaupunkini -projekti 2001–2004 (Lahden kaupungin valvonta- ja ympäristökeskus, EAKR)
- OVI AUKI -projekti 2002–2004 (Lahden kaupungin sosiaali- ja terveysvirasto, ESR) ja 2005 (Lahden kaupunginkanslia)
- Sujuvan elon keskus -hanke 2003–2006 (Lahden kauppakamari, Aluekeskusohjelma)
- AIVOVALTA, nuorten osallisuushanke 2003–2007 (Lahden kaupungin nuorisopalvelut, OPM)
- VANAMO – Päijät-Hämeen kestävän kehityksen keskus -hanke 2004–2007 (Lahden kaupungin valvonta- ja ympäristökeskus, EAKR)
- Kuntien demokratiatilinpäätöshanke 2004–2008 (Lahden kaupunginkanslia, Suomen Kuntaliitto)

Liipolan lähiöprojektiä 1995–1999 voidaan pitää asukasosallisuuden uranuurtajana Lahdessa. Samoihin aikoihin toteutettu Mukkula-projekti kuului myös valtakunnallisen lähiöuudistuksen 1995–1999 -projekteihin ja siinä käytettiin pitkälti samoja toimenpiteitä konsepteja kuin Liipola-projektissa, mutta Mukkula-projekti ei ollut yhtä tuloksellinen. Ilmeisesti Liipolassa oli ainakin parempi ”sosiaalinen tilaus” asukasosallistavalle projektitoiminnalle. (Rissanen 2009). Useassa 2000-

luvulla toteutetussa projektissa on ollut mukana asukasosallisuuden elementtejä.

Asukasosallisuus nousi esille mm. vuosina 2001–2004 toteutetussa Kotikaupunki -projektissa, jonka tavoitteena oli ympäristövastuullisuuden lisääminen Lahdessa. Alueille valittiin vapaaehtoisia aluekummeja, jotka olivat yhteyshenkilöitä alueen asukkaiden, alueen eri järjestöjen ja hankkeen toimihenkilöiden sekä viranomaistahojen kanssa. Uuteen toimintamalliin kuuluivat myös vapaaehtoiset virkamieskummit eri hallintokunnissa. Hankkeessa järjestettiin erilaisia tilaisuuksia, kampanjoita, koulutusta jne. Hankkeen tavoitteena oli myös luoda uudenlainen eri yhteiskunnan toimijatahojen yhteistyöhön perustuva asukkaista lähtevä pysyvä toimintamalli. (Hämeen ympäristökeskus 2006.)

Monipuolisimmin ja keskeisimmin asukasosallisuus on ollut kuitenkin osa vuosina 2002–2005 toteutettua Ovi auki -projektia, jota käsitellään yksityiskohtaisemmin luvussa 4.4.2.

4. ASUKKAIDEN OSALLISTUMINEN LÄHIÖIDEN KEHITTÄMISEEN

Tässä luvussa tarkastellaan aluksi Sofy -projektia, koska sen yhteissuunnittelumenetelmät loivat osaltaan pohjaa valtakunnallisten lähiöprojektien toteutukselle. Sitten tarkastellaan asukasosallisuuden ulottuvuutta valtakunnallisissa lähiöprojekteissa: minkälaisia havaintoja ja johtopäätöksiä asukasosallisuudesta on tehty valtakunnallisten lähiöprojektien perusteella? Tämän jälkeen asukasosallisuutta tarkastellaan paikallisten hanke-esimerkkien avulla. Helsingillä on pitkät perinteet moniulotteisesta lähiöiden kehittämistyöstä. Tarvetta tähän on ollut, koska pääkaupunkiseudulla asuu noin puolet Suomen lähiöiden asukkaista. Toisaalta myös Lahdesta ja muualta maasta löytyy lukuisia hyviä hanke-esimerkkejä.

Asukasosallisuus on erityisesti osa lähiöprojektien sosiaalista ulottuvuutta, jonka tuloksellisuutta on vaikeampi mitata kuin teknisen ulottuvuuden tuloksellisuutta. Viirkorpi (1997) on hahmottanut lähiöprojektien sosiaalista ulottuvuutta seuraavasti:

- asukastyö peruskorjauksen yhteydessä (asukkaiden näkemykset, osallistuminen korjausasioiden käsittelyyn)
- asukastoiminnan aktivoiminen (tilojen etsintä ja kunnostus, toimintojen, tapahtumien järjestäminen)
- häiriöiden poistaminen ja asukkaiden ongelmien lievittäminen (kontrolli, yhteisöllisyys, naapuruustoiminta; asukasvoimavarat palvelemaan sosiaalista muutosta)
- alueen lähipalvelujen vahvistaminen (yhteyksien ja yhteistyön parantaminen, viranhaltijoiden yhteistyöryhmät).

4.1 Sofy-projekti

Vuonna 1982 käynnistettiin Sofy -tutkimus- ja kokeiluprojekti ("Yhteistyömallien kehittäminen sosiaalisten ja fyysisten näkökohtien yhteensovittamiseksi asuinalueiden suunnittelussa ja kehittämisessä"), joka tähtäsi asuin ympäristöjen kehittämiseen ja tarjosi samalla asukkaille osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia. Sen lähtökohta oli liiaksi sektoroituneen suunnittelun kritiikki ja suunnittelun sisällöllinen muutos. (Suonoja, Vuorela ja Hirvonen 1994, 39.)

Yhteissuunnittelu on hallinnon, asukkaiden ja asuinalueen muiden intressitahojen kiinteään yhteistyöhön perustuvaa suunnittelua, jonka tavoitteena on elinolojen kehittäminen ja johon sisältyy suunnittelun seurausten arviointi elinolojen kannalta kokonaisuudessaan. Yhteissuunnittelu rakennettiin työprosessina pääosin työryhmien varaan. Etenkin prosessin alkuvaiheessa asukastyöryhmät keräsivät tietoja asuinalueensa puutteista ja etsivät niihin ratkaisuja. Asukastyöryhmien edustajista, kunnan eri hallintokuntien viranhaltijoista, luottamushenkilöistä ja muiden intressitahojen edustajista koostuva yhteistyöryhmä myös johti suunnitteluprosessia ja vastasi sen etenemisestä. Sen tärkein tehtävä oli asuinalueen kehittämissuunnitelman laadinta, joka edellytti mm. kerätyn tiedon jalostamista konkreettisiksi toteuttamiskelpoisiksi hankkeiksi. Kunnallinen käytäntö edellytti myös poikkeuksetta seurantaryhmää, joka varmisti yhteissuunnittelun edellyttämän "työrauhan" ja päätti tulosten soveltamisesta. (Suonoja, Vuorela ja Hirvonen 1994, 39–40.)

Yhteistyösuunnitteluprosessi jäsenyi yleensä seuraaviin suunnitteluvaiheisiin (Suonoja, Vuorela ja Hirvonen 1994, 41):

- a) asuinalueen osa-alueiden muodostaminen
- b) tiedon tuottaminen hallinnon näkökulmasta
- c) tiedon välittäminen ja palauttaminen
- d) asukkaiden aktivointi
- e) asukaskokousten järjestäminen
- f) tiedon tuottaminen asukasnäkökulmasta
- g) asuinalueen analysointi
- h) osa-aluekohtaisten kehittämissuunnitelmien laadinta
- i) koko asuinalueen koskevien tavoitteiden ja ehdotusten tekeminen
- j) kehittämissuunnitelman laadintaprosessin arviointi
- k) ehdotusten tekeminen yhteissuunnittelun parantamiseksi kunnassa
- l) muutosprosessien aikaansaaminen alueella
- m) muutosprosessin aikaansaaminen hallinnossa
- n) palaute
- o) arviointi.

Tutkija osallistui kiinteästi kulloinkin kohteena olevaan projektiin ja pyrki yhdessä yhteissuunnitteluryhmien kanssa ratkaisemaan ongelmia ja saavuttamaan tavoitteita.

Yhteissuunnittelussa käytettiin kokeilumielessä monia tiedonkeruumenetelmiä, kuten asukaskohtaista kvalitatiivista tietoa, ammattikäytännöstä nousevaa tietoa, kokouksia tai muita yhteistilaisuuksia, kokoavaa tai arvioivaa tietoa. Asukaskohtainen kvalitatiivinen tieto koostui teemahaastatteluista, haastatteluista ja survey-tyyppisistä kyselyistä, lasten ja nuorten aineista sekä lasten ja nuorten piirroksista. Kokoukset tai muut yhteistilaisuudet muodostuivat asukaskokouksista, asukasorganisaatioista (esimerkiksi asukasyhdistyksistä, talotoimikunnista, kylätoimikunnista ja alueneuvostoista), yhteen teemaan kohdistuneista tilaisuuksista sekä asukastiedon ja -mielipiteen keräämisestä yhteisissä tapahtumissa, kuten asukasjuhliissa. Kokoava tai arvioiva tieto koostui puolestaan asukasorganisaatioiden tai muiden ryhmien suunnitelmaehdotuksista antamasta palautteesta ja työkirjasta tietoa kokoavana, jäsentävä ja prosessoivana välineenä. (Suonoja, Vuorela ja Hirvonen 1994, 41–42.)

Suonojan, Vuorelan ja Hirvosen (1994, 53–54) mukaan yhteissuunnittelua oli mielekästä toteuttaa seuraavilla toiminta-alueilla:

- 1) Kunnan tavoitesuunnittelussa
- 2) Uusien asuinalueiden suunnittelussa
- 3) Asuinalueiden kehittämisessä
- 4) Kerrostalojen, niiden piha-alueiden ja ulkopintojen peruskorjauksissa
- 5) Palvelujen alueellistamisessa
- 6) Käyttäjädemokratiassa
- 7) Vuokralaisdemokratiassa
- 8) Organisaatioiden kehittämisessä
- 9) Uusien innovatiivisten ratkaisujen löytämiseksi hyvinvointivaltion kriisiin.

Schulman (1994, 109–110) on kiteyttänyt yhteissuunnittelun peruseriaatteita Sofy-projektin kokemusten perusteella seuraavasti:

- Yhteissuunnittelun tulee tarjota siihen osallistuville todellisia osallistumista ja vaikuttamismahdollisuuksia.
- Yhteissuunnittelu on kokonaisvaltaista ja perustuu eri osapuolten väliin vuoropuheluun ja kiinteään yhteistyöhön.
- Suunnitteluratkaisuihin pyritään pääsemään yhteisesti hyväksytyin pelisääntöin eri intressitahojen kesken. Ratkaisuissa pyritään selkeisiin ja konkreettisiin sopimuksiin eri intressitahojen välillä.
- Sopimukset kootaan tavallisesti kehittämissuunnitelman muotoon. Tämä edellyttää osapuolia yhdistävän kielen muodostumista.

Asukkaiden tarpeista lähteminen on oleellista. Tärkeää on myös osapuolten sitoutuminen projektiin ja yhteisten pelisääntöjen noudattamiseen. Osallistumisen ja vaikuttamisen tulee perustua jatkuvaan, avoimeen vuorovaikutukseen eri osapuolten välillä. Yhteisen kielen muodostumisen kautta tullaan vähitellen tietoisiksi omista ja toisten osapuolten tavoitteista ja ongelmista. Onnistumisen edellytyksenä on myös, että osallistuminen on todellista; ratkaisuja etsitään esille nousseisiin ongelmiin ja suunnittelu johtaa asukkaiden elinolojen kehittämiseen. Pelisääntöjä tarvitaan: rehellisyys, tasa-arvo, terve järki, luottamuksellisuus, psyykinen koskemattomuus ja moraalinen vastuu ovat tärkeitä seikkoja yhteissuunnittelussa. Projektien vetäjillä on suuri vastuu. Heillä on oltava projektien sisältöön ja ristiriitojen käsittelyyn liittyvää asiantuntemusta. (Schulman 1994, 111.)

Yhteissuunnittelua kritisoitiin erityisesti prosessin massiivisuudesta ja hitaudesta. Lukuisat kokoukset, joista osa piti järjestää iltaisin, lisäsivät muun muassa kuntien viranomaisten työtaakkaa.

Kritiikkiä pyrittiin ottamaan huomioon Jyväskylän yliopiston Liikuntarakentamisen tutkimuskeskuksen kehittämistyössä, jossa 1990-luvun alkuvuosina kehitettiin yhteissuunnittelua soveltuvaksi virkistykseen, vapaa-ajan ja liikunnan suunnitteluun. Prosessia pyrittiin keventämään ja nopeuttamaan hyödyntämällä mm. olemassa olevia organisaatioita asukasnäkökulman esiin saamiseksi ja käyttämällä suunnittelun apuvälineenä paikkatietojärjestelmiä, jolloin suunnittelualuetta kuvaavia tietoja pystyttiin helposti visualisoimaan. (Suomi 1994, 65–68.)

Yhteissuunnittelussa on toisinaan vaara sortua ylioptimismiin. Yhteissuunnittelun suhde edustukselliseen demokratiaan voi muodostua ristiriitaiseksi. Esimerkiksi suunnitelmien sovittaminen muuhun suunnitteluun voi osoittautua vaikeaksi. Epäselvää on, onko yhteissuunnittelu jotakin aidosti uutta vai onko sen tehtävänä legitimoida määrätynlainen käsitys tavoiteltavasta yhteiskuntakäsityksestä. Joka tapauksessa yhteissuunnittelulla on mahdollista vahvistaa lähiyhteisöjen ”pienen demokratian” roolia. (Schulman 1994, 112).

4.2 Asukkaiden osallistuminen lähiöiden kehittämiseen valtakunnallisessa lähiöprojektissa 1995–1999

Valtakunnallisen lähiöprojektin 1995–1999 loppuraportissa (Eskola ym. 2000, 39) ja Lähiöiden tulevaisuus -työryhmän loppuraportissa 1999 (Ympäristöministeriö 1999, 20) on analysoitu lähiöprojektien toimijoita ja paikallisia toimintatapoja mukaan lukien asukasosallisuus. Keskeiset havainnot voidaan tiivistää seuraavasti:

- Asukkaat odottavat yleensä nopeita ja näkyviä tuloksia uudistustyöltä. Pienten, mutta akuuttien korjaushankkeiden toteutumiseen on varauduttava projektin käynnistyessä. Asukkaiden turhautumisen vaara on suuri, mikäli asetetut tavoitteet ovat epärealistisia ja toisaalta pieniin epäkohtiin ei kyetä puuttumaan.
- Asukastuvilla ja muilla yhteistiloilla on tärkeä merkitys paikallisen lähiötoiminnan aktivoinnissa. Asukastilojen toimintamahdollisuuksien turvaaminen projektien päätyttyä on tärkeä keino varmistaa projektin käynnistämisen toiminnan jatkuvuus.
- Asukastuvan toiminnan vetäjät ovat keskeisiä lähiötoiminnan ylläpitäjiä sekä linkkejä asukkaiden ja muiden toimijoiden välillä. Toiminnan jatkuvuuden edistämiseksi on kehitettävä erilaisia rahoitusmalleja.
- Lähiöprojektit ovat synnyttäneet monessa kunnassa pitkäjänteistä poikikihallinnollista yhteistyötä. Tämä on avannut mahdollisuuksia yhdistää eri tahojen osaamista ja voimavaroja uudella tavalla. Yhteistyö vaatii työntekijöiltä kuitenkin perinteisen osaamisen lisäksi uusia valmiuksia.
- Tiedotuksen ja vuorovaikutuksen parantamisella on keskeinen merkitys lähiöiden julkisuuskuvan parantamisessa. Myönteisen julkisuuskuvan luominen edellyttää paikallista aktiivisuutta, systemaattista tiedotusta ja siihen liittyvän osaamisen parantamista kehittämishankkeissa.
- Yhteydet muihin vastaavanlaisiin kehittämishankkeisiin koetaan tärkeiksi.
- Projektityö vaatii työntekijöiltä henkilökohtaista sitoutumista ja usein normaaleista virkatyöajoista luopumista.

Lähiöprojektin kokemusten perusteella resurssit tulisi mitoittaa tavoitteiden mukaan. Vahva projektin johdon sitoutuminen on elintärkeää. Tuloksia pitää näkyä suhteellisen nopeasti, myös kaupungin on sitouduttava lupauksiinsa. Informaatiokanava on oltava olemassa. Jos toteutusaika on lyhyt, valmis organisaatio on oleellinen. (Eskola ym. 2000, 37.)

Paikallisen toiminnan aktivointi edellytti käytännössä aluetyöntekijöitä, toimintatiloja ja muita toimintaresursseja. Asukastilojen kustannusten kattaminen näytti olleen monissa lähiöissä luovimista erilaisten tukien, avustusten ja myönnytysten viidakossa. Hyvin toimivaa rahoitus- tai toimintamallia asukastilan peruskorjaamiseksi ja käyttökustannusten kattamiseksi ei tuntunut löytyvän. Alueellisten asukastilojen puuttuessa kuntien tiloja (esimerkiksi päiväkotia, kouluja ja leikkipuistoja) käytettiin usein erilaisten projektikokousten järjestämiseen. Tilakustannusten ohella paikalliset toimintaresurssit olivat projektitoimintaa hankaloittava pullonkaula. (Eskola ym. 2000, 25.)

Monille projekteihin osallistuneille asukkaiden vähäinen osallistumisaktiivisuus oli pettymys. Yleistä pahoinvointia, samoin kuin hyvinvointia pidettiin syinä passiivisuuteen. Syrjäytyneillä oli oma elämämpiirinsä, alueen yhteiset asiat eivät heitä kiinnostaneet. Lisäksi suuri asukasvaihtuvuus esti alueeseen sitoutumista. Toisaalta ainakin joissakin lähiöissä asiat saattoivat olla niin hyvässä järjestyksessä, että uudistustyöhön ei ollut intoa. Epäselvää usein oli, mitä asukkailla odotettiin ja mitä toimintaresursseja heille käytännössä annettiin. Oliko aktivoituminen samaa kuin mikä tahansa puuhastelu? (Eskola ym. 2000, 30–31.)

Projektissa mukaan oloon suhtauduttiin ristiriitaisesti. Usein pelättiin leimautumista, koska julkisessa keskustelussa lähiöt esitellään ongelmakeskeisesti. Lähiöprojektiin osallistumisen ei aina koettu parantaneen alueen ulkoista mainetta, vaikka alueella olisikin saatu aikaan paljon konkreettisia parannuksia. Toisaalta myös menestystarinoita oli. Jopa äärimmäisestä väkivaltarikollisuudesta kärsivästä alueesta tuli viihtyisä ja vetovoimainen asuinalue, jonne myös lapsiperheet halusivat muuttaa. (Eskola ym. 2000, 32.)

4.3 Asukkaiden osallistuminen Lähiöuudistus 2000 -ohjelmaan

Suomessa tutkimus- ja kehittämishaasteet painottuivat 2000-luvun vaihteen tienoilla myös sosiaaliseen koheesioon, suvaitsevaisuuteen, osallisuuteen, maahanmuuttajiin ja syrjäytymisen riskeihin kaupunkimaisissa olosuhteissa. Työllisyys, koulu- ja kulttuuripalvelut ja asunto-olojen sekä yhdyskuntien toimivuuden parantaminen ovat nekin osa laajaa kokonaisuutta. Kaupunkipolitiikan ja kaupunkisosaaliryönn kannalta keskeisiksi tulivat moniammatilliset projektimuotoiset hankkeet, joissa haettiin työllistymismahdollisuuksia, uudenlaisia sosiaaliryönn kytkentöjä, kumppanuussuhteita ja yksilöllisen elämänpolitiikan tukemista. Kehittämishankkeiden on nähty painottuvan yksittäisten lähiöiden sijasta yhä enemmän kaavoitukseen, kaupunkisuunnitteluun ja yhdyskuntien rakentamiseen liittyviin seikkoihin. (Karjalainen 2004, 8.)

Lähiöuudistus 2000 -ohjelman loppuarvioinnissa luokiteltiin hankkeissa toteutetut toimenpiteet seuraavasti (Karjalainen 2004, 42–46):

- lähiötupatoiminta
- ryhmätoiminnan järjestäminen
- asukastoiminnan aktivointi ja koordinointi
- palvelevan isännöinnin mallit ja ”korttelitalkkarit”
- kaupunkisosaaliryönn kehittäminen
- työllistäminen
- ohjausryhmät sekä viranomaisten ja asukkaiden työryhmät
- yhteistyö erilaisissa verkostoissa
- esteetön asuminen ja ympäristö
- toimet tyhjien vuokra-asuntojen vähentämiseksi
- alueen maineen kohentaminen
- strategialähtöinen kehittämistyö
- tiedon tuottaminen ja hyödyntäminen.

Varsin moni toimenpide liittyy suoraan asukasosallisuuden edistämiseen.

Karjalaisen (2004, 47) mukaan Lähiuudistus 2000 -ohjelman lupaavimmat toiminnalliset osiot voidaan ryhmitellä viiteen luokkaan:

- asukastupatoiminta, joka sisältää ryhmäaktiviteetteja, tiedottamista ja tietoyhteiskunnan palvelujen tuottamista monitoimijaisesti
- sosiaalinen isännöinti ja asumisneuvojatyö
- kaupunkisosaaliryöön uudet mallit
- fyysiseen ympäristöön liittyvät perusparantaminen ja osallistavat suunnittelukäytännöt
- suunnitelmallinen (strategialähtöinen) lähiökehittäminen, jonka voi nähdä luontevana osana kaupunki- ja seutukehittämistä.

Kaikkien voidaan nähdä kytkeytyvän enemmän tai vähemmän asukastyöhön, asukasosallisuuden edistämiseen.

Myös Lähiuudistus 2000 -ohjelman monessa projektissa nousi esille asukkaiden aktivoimisen vaikeus. Asukasaktiivisuus jäi liian usein vain muutaman henkilön harteille. Asukkaat olivat varovaisia sitoutumaan, hallintorutiineja pelättiin. Muita tyypillisiä kehittämistyön kitkatekijöitä olivat resurssien puute, yhteistyön harjoittamisen vaikeus, suunnitellun kuvion pettäminen, projekti- ja emo-organisaation suhteet, segregatio ja alueen ominaisuudet, ongelmat projektihallinnassa, puutteelliset ohjeet. Viranomaisten resurssipulan ja henkilöstön vaihtuvuuden koettiin haitanneen yhteistyötä. Vähäiset henkilöresurssit vaivasivat myös projekteja. Joissakin kunnissa hallintokuntien rajoja oli hyvin vaikea ylittää. Lisäksi erityistä tukea tarvitsevia ryhmiä oli vaikea tavoittaa. Yhteistyökuvioissa toimivien roolit ja vastuut eivät toisinaan olleet selviä, sitoutumisessa oli usein toivomisen varaa. Alun perin suunnitellun projektirahoituksen toteuttamatta jääminen haittasi useiden projektien toteutusta. (Karjalainen 2004, 51–52.)

Projekti voi syntyä linjaorganisaation ulkopuolelle tai rajapinnoille niin, että se ei integroidu riittävästi emo-organisaatioiden toimintaan. Projekteilla ei välttämättä pystytä vaikuttamaan laajoihin yhteiskuntapoliittisiin ilmiöihin, kuten väestön ikääntymiseen koko kaupungin tasolla tai väestömäärän vähenemiseen lähiöalueilla. Projektisuunnitelmat olivat usein liian yleisluonteisia palvellakseen projektien ohjausta tai arviointia. Projektien oli usein vaikea määrittää, mikä oli toiminnalta haluttu tulos tai saavutettiin tavoitteita. Vain harva projekti perustui aluekohtaiseen tietoon tai selvityksiin. Hankkeiden kuluessa kylläkin tehtiin ja teetettiin monenlaisia selvityksiä. Ministeriöiltä toivottiin selkeämpiä pelisääntöjä rahoitukseen ja sopimusten tekemiseen. (Karjalainen 2004, 51–52.)

Valtakunnallinen kokemusten vaihdon ja tiedonvälityksen resurssi hävisi kaupunkien lähiökehittämisestä, kun lähiuudistus 2000 -ohjelman projektiverkosto ja koko hanke päättyi vuonna 2003. Sen sijaan Urban II -ohjelman toteutuskaupunkien (pääkaupunkiseutu, Turku, Tampere, Oulu) välillä harjoitettiin yhteistyötä koko ohjelmakauden ajan. (Nupponen ym. 2008, 16.)

4.4 Esimerkkejä lähiöiden kehittämishankkeista

4.4.1 Liipolan lähiö-projekti 1995–1999

Tämä Liipolan lähiöprojektin tarkastelu pohjautuu projektin raporttiin (Lahden kaupunki 1999) ja kaavoitusarkkitehti Theodora Rissanen haastatteluun (Rissanen 2009).

Lahdessa Liipola-projektia voidaan pitää asukasosallistuvuuden edelläkävijänä. Liipola oli Lahdessa ensimmäinen lähiö, jonka uudistamista alettiin toteuttaa kokonaisvaltaisesti. Projektille oli suuri tarve. Liipolan 1960- ja 1970-luvuilla rakennetun lähiön rakennuskanta oli tullut peruskorjausikään. Lähiötä vaivasi 1990-luvun puolivälissä 40–50 %:n työttömyys, mikä osaltaan lisäsi alueella esiintyviä sosiaalisia ongelmia. Liipolan asumalähiö oli yksi Valtion asuntorahaston vuonna 1995 lähiöuudistushankkeisiin valituista kohteista. Lahden kaupunki ja Valtion asuntorahasto solmivat Liipolaa koskevan puitesopimuksen kesäkuussa 1995. Puitesopimuksessa kunta sitoutui huolehtimaan lähiön yleisten alueiden uudistamisesta ja perusparantamisesta samanaikaisesti asuntoyhtiöiden perusparannustöiden kanssa. Liipolan lähiön peruspalvelut on sijoitettu pääasiassa alueen ostoskeskukseen. Asuntorahasto puolestaan sitoutui osoittamaan lähiön kohentamiseen tarvittavaa valtion asuntosektorin tukea.

Lahden kaupunki pyrki saamaan Liipolan asukkaat mukaan alueen kehittämiseen ja samalla lisäämään asukasviihtyvyyttä sekä lieventämään sosiaalisia ongelmia.

Lahden kaupungin osalta projektia varten muodostettiin kaksi päätoimijaryhmää: tekninen ja sosiaalinen ryhmä. Ryhmät kokoontuivat säännöllisesti ja niihin kuului oman työnsä ohella toimivien virkamiesten lisäksi edustajia seurakunnasta ja asukas yhdistyksistä. Lisäksi kokoontumisiin osallistui muutamia aktiivisia yksityishenkilöitä. Projektilla ei ollut omaa budjettia. Osahankkeet toteutettiin Lahden kaupungin hallintokuntien resursseilla.

Vuosina 1995–1999 projektissa työskenteli kokopäiväisesti 6 henkilöä, jotka oli palkattu pääosin työvoimavaroin eripituisiksi jaksoiksi. Lisäksi projektissa toimi vapaaehtoistyöntekijöitä ja muutama harjoittelija. LAMK:n opiskelijat tekivät Liipolassa erilaisia harjoitustöitä syksystä 1996 alkaen.

Asukastoiminnassa keskeisiä toimintamuotoja olivat asukastupatoiminta, asukasillat ja -iltapäivät, erilaisten talkoiden järjestäminen ja osallistuminen erilaisiin alueella järjestettäviin tapahtumiin. Asukastupatoiminta auttoi eniten niitä ihmisiä, joita tavoiteltiin. Asukastupa oli tärkeä henkireikä monelle pitkäaikaistyöttömälle, päihde- ja/tai mielenterveysongelmaiselle, maahanmuuttajalle ja yksinäiselle. Siellä saattoi kohdata toisia ihmisiä ja samalla lukea lehden ja juoda kupin kahvia. Lisäksi kaupungin sosiaalitoimi järjesti ryhmätoimintaa erilaisista ongelmista kärsiville. Myös seurakunta, jonka tilat olivat kirjaston vieressä, oli aktiivinen. Se mm. järjesti työttömille ilmaisen lounasruokailun joka keskiviikko. Noin kerran kuukaudessa järjestettyjen asukasilttojen järjestämispaikaksi sopi hyvin kirjasto, koska se oli tilana sopivan neutraali. Asukasilttoihin osallistui

myös kaupungin virkamiehiä, joille asukkaat saattoivat esittää kysymyksiä. Siivous- ym. talkoot olivat tärkeä asukastoiminnan osa-alue. Liipola-projekti oli aktiivisesti mukana erilaisissa tapahtumissa.

Pääosin tilaisuuksista informoitiin jakamalla tiedotteita julkisissa tiloissa ja kiinnittämällä niitä julkisille sekä taloyhtiöiden ilmoitustauluille. Kirjastossa oli katseltavana projektista kertova kansio. Vuonna 1997 projektista kertovaa tiedotetta jaettiin muun muassa kirjastossa ja asukastuvalla.

Liipola-projektin asukastoimintaan ja tapahtumiin liittyvät mm. seuraavat toiminnot:

- asukastupa vuodesta 1996 alkaen
- asukastilaisuuksia kirjaston ja koulun tiloissa
- asukastapahtumia seurakunnan tiloissa
- asukastapahtumia torilla
- lasten puistotapahtumia
- omenapuiden istutustalkoot vuonna 1997
- lammasaitauksen aidantekotalkoita vuosina 1997–1998
- marattojen syreenien istutustalkoita vuonna 1999
- viher- ja yleisten alueiden siivoustalkoita
- ala-asteen seinämaalaukset oppilaiden ideoimina ja toteuttamina vuosina 1997–1999
- Liipolan asumispalvelut -projekti vuodesta 1997 alkaen
- kirjaston seinägraffitit vuonna 1999.

Projektin vaikutuksista voidaan todeta, että

- alueen yleisilme parantui
- ilkeältä vähentyi rakennusten korjausten myötä
- taloturvallisuus lisääntyi, samoin halukkuus talkootyöhön
- sosiaalitoimen terapiaryhmien tulokset olivat rohkaisevia; mm. lasten huostaanotot vähentyivät ja ryhmän jäsenistä useat saivat työtä; projekti lienee osaltaan myötävaikuttanut työttömien määrän vähenemiseen
- Liipolan maine koheni ja alue muuttui halutuksi asuinpaikaksi
- projekti tutustutti eri yhteistoimintatahot toisiinsa.

Julkisten palvelujen tila koheni projektin aikana asukastuvan ja Liipolan asumispalvelut -projektin myötä, joka harjoitti alueella vuosina 1998–2000 kokonaisvaltaista hoiva- ja hoitotyötä. Osa erään kiinteistön asunnoista muutettiin peruskorjauksen yhteydessä vajaakuntoisille asukkaille soveltuviksi. Rahoittajina toimivat työministeriö, ESR, Hämeen TE-keskuksen työvoimaosasto ja Lahden kaupunki. Projektia hallinnoi HY:n Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.

Kaupallisten palvelujen taso sen sijaan laski projektin aikana. Osaltaan tämä aiheutui Liipolan ostoskeskusta vaurioittaneesta tulipalosta. Lisäksi Launeen markettien lisääntynyt vetovoima lienee osaltaan heikentänyt Liipolan omia kaupallisia palveluja.

Liipolassa on edelleen asukastila (entinen päiväkot), jonka vuokran maksaa sosiaalitoimi. Palkatun henkilöstön, kuten asukasyhdyskunnan, puuttuminen on kuitenkin ongelma. Hyvä asukastoiminta edellyttää, että tilojen lisäksi on

myös isäntä/emäntä, joka huolehtii asiakkaiden ohjauksesta ja tilojen järjestyksestä.

4.4.2 Ovi auki -projekti Lahdessa

Tämä Ovi auki -projektin tarkastelu pohjautuu erityisesti loppuraporttiin (Lahden kaupunki 2006 a) ja sen tiivistelmään (Lahden kaupunki 2006 b), mutta myös projektin väliraporttiin (Lahden kaupunki 2005) vuosilta 2002–2004.

Lahden kaupungin vuosina 2002–2005 toteuttama Ovi Auki -projekti oli alue- ja yhteisötyön kehittämishanke. Projektin päämääriä olivat sosiaalisen syrjäytymisen ehkäiseminen, yhteisöllisyyden vahvistuminen asuinalueella, asuinalueen viihtyisyyden ja turvallisuuden lisääntyminen. Kattotavoite oli asukkaiden innostaminen oman ja asuinalueensa hyvinvoinnin edistämiseen, ja tähän liittyviä alatavoitteita olivat osallistujien työllistymismahdollisuuksien edistäminen, sosiaali- ja hoitotyön menetelmien kehittäminen, julkisen ja kolmannen sektorin toimijoiden verkostoitumisen edistäminen, kansalaisjärjestöjen vahvistaminen sekä asukkaiden toiminta-, osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien lisääminen. Tavoiteltuihin tuotoksiin kuuluivat sosiaalisen kuntouttamisen malli asukas-toiminnassa, yhteisötyöntekijän tehtäväkuva, hyvinvointia edistävät aluekohtaiset toimintamallit asukastiloineen sekä alue- ja yhteisötyön malli Lahteen. Päämääränä oli siis luoda koko kaupungin kattava toimintamalli alueelliseen yhteisötyöhön. Vuosina 2002–2004 toiminta keskittyi Patoseudun, Liipolan ja Asemantaustan alueille Etelä-Lahdessa, ja hanketta hallinnoi Lahden kaupungin sosiaali- ja terveystieteiden Launeen hyvinvointialue.

Vuonna 2005 hankkeen hallinnointi siirtyi kaupunginkansliaan, ja mukaan valittiin uusina alueina Mukkula ja Möysä. Viimeisen vuoden tavoitteena oli monialaisen alue- ja yhteisötyön aseman vakiinnuttaminen sekä ensimmäisessä vaiheessa tehdyn kehittämissuunnitelman täytäntöönpanon käynnistäminen. Projektin toiminnan osa-alueina olivat alueellinen toiminta ja asukastilat, sosiaalinen kuntouttaminen, monialainen verkostoyhteistyö sekä tutkimus ja kehittäminen. Sosiaalisen kuntoutumisen toimenpiteisiin osallistui yhteensä noin 330 henkilöä, joista suurin osa asukastiloissa toteutettuun monimuotoiseen pitkäkestoiseen ryhmätoimintaan.

Projekti työllisti kaikkiaan 31 pitkäaikaistyötöntä. Lisäksi toteutettiin 15 työkokousta sekä 6 kuntouttavan työtoiminnan jaksoa. Projektissa työttömänä aloittaneista 12 sijoittui avoimille työmarkkinoille, 1 yrittäjäksi, 12 tukityöhön ja 5 koulutukseen projektin jälkeen. Henkilötyöpäiviä kaikista projektin toimenpiteistä syntyi yhteensä 11 690. Lisäksi osallistujien kokemuksia kartoitettiin osallistujapalautteen avulla. Palautteen mukaan toimintaan osallistumisen tärkein hyöty osallistujille oli uuden oppiminen, ihmissuhteet, aktiivinen elämäntapa tai muut asiat (lehden luku, internetin käyttömahdollisuus, kokkaaminen, työkokemuksen kartuttaminen ja työelämässä pysyminen).

Osallisuuden esteiden madaltaminen nähtiin keinona edistää yksilön ja yhteisöjen hyvinvointia. Kaikille avoimet asukastilat olivat matalan kynnyksen kohtaanmistiloja sekä sosiaalisen kuntoutumisen paikkoja. Yksilön elämänhallintaa tukeviin toimiin osallistuneiden työelämävalmiuksien arvioitiin kohentuneen ja so-

siaalisen osallisuuden lisääntyneen. Tapahtumat ja koulutukselliset tilaisuudet aktivoivat liikkeelle 5000–6000 henkilöä, ja alueellista toimintaa tukevat monialaiset verkostot vahvistuivat.

Hankkeessa kehitettiin yhteisöyöntekijän tehtävänkuvaa, koska tavoitteellisesti ja rakentavasti toimiva monialainen alue- ja yhteisötyö tarvitsee ammatillista tukea. Avoin asukastoiminta käynnistettiin Asemantaustan alueella kahdessa kerrostalon kerhohuoneessa. Projektin aikana rakennettiin Patoseutuun uusi toimintakeskus ja perustettiin yhdistys, jonka on ollut tarkoitus jatkaa toimintaa projektin jälkeen. Liipolan asukastuvan toiminta monipuolistui, ja alueelliset tapahtumat ja verkostot vakiinnuttivat asemaansa. Aluetyöryhmätoiminnasta saatiin kannustavia kokemuksia, ja Lahden malli on ollut mukana Suomen kuntaliiton alueellisten osallistumismallien vertailussa. Vuonna 2005 järjestettiin yhteensä 15 tapaamista Möysän, Mukkulan ja Etelä-Lahden alueilla (5 tilaisuutta/alue).

Alue- ja yhteisötyön kehittämissuunnitelma ei toteutunut Lahden kaupungin säästötoimenpiteiden vuoksi suunnitellusti, vaikka toimintamallin kehittäminen oli nostettu osaksi Lahden kaupungin strategiaa. Alkuperäisen esityksen rinnalle tehtiin myös vaihtoehtoinen organisointimalli, mutta se toteutui vain työllistämismäärärahojen osalta. Tämän suunnitelman lisäksi projekti oli mukana tekemässä Lahden kaupungin kansalaisvaikuttamisen kehittämisohjelmaa ja sen täytäntöönpanosuunnitelmaa, johon alue- ja yhteisötyö oli myös sisällytetty. Asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien jatkokehittämiseksi Lahden kaupunki lähti Ovi auki -projektin aikana mukaan Suomen Kuntaliiton Kuntien demokratiatilin päätöshankkeeseen 2004–2008.

4.4.3 Helsingin lähiöprojekti

Kytkeä Urban -ohjelmiin, tavoitteita, toimenpiteitä ja tuloksia

Helsingin kaupungin vuonna 1996 käynnistämässä lähiöprojektissa sekä EU:n Urban I- ja II -ohjelmissä lähiökehittäminen on painottunut Itä-Helsingin alueelle (Karjalainen 2004, 8). Helsingin Pihlajiston, Kontulan, Myllypuron ja Vanhan Vuosaaren lähiöprojektit kuuluivat 1990-luvun lopulla valtakunnallisen lähiöuudistuksen noin 50 paikallisen hankkeen joukossa niihin 14 hankkeeseen, joissa sosiaalitoimen osuus oli merkittävä. (Nupponen 2001, 81–93).

Helsingin kaupungin lähiöprojekti on ollut kaupunginhallitukselle raportoiva hallintokuntien yhteistyöprojekti, jota on toteutettu vuodesta 1996 alkaen nelivuotiskausin. Projektin resursointi on tapahtunut ensi sijassa hallintokuntien budjetin kautta. (Nupponen ym. 2008, 12–13). Toisaalta Urban -ohjelmat ovat tuoneet merkittävästi lisäresursseja ja täydentäviä toimenpiteitä Helsingin kaupungin lähiökehittämiseen.

Pyykkösen (2001, 44–45) mukaan Helsingin lähiöiden kehittämissuunnitelmat olivat jo 1990-luvun loppupuolella hyvin yksityiskohtaisia ja monipuolisia, mikä heijastaa sitä, että lähiö- ja asukastyöllä on näillä alueilla enemmän perinteitä kuin pienillä tai keskisuurilla lähiöalueilla yleensä.

Lähiöprojektissa sosiaalinen ja fyysinen parantaminen olivat toiminnan tavoitteita vuosina 1996–2003 mukaan lukien syrjäytymisen ehkäisy 2000-luvulla. Kolmannella kaudella, vuosina 2005–2007, sosiaalisella kehittämisellä ymmärrettiin erityisesti sosiaalisen pääoman vahvistamista. Kolmannelle lähiökehittämisen kaudelle tultaessa tiedettiin, että lähiöissä asuvien kiintymys ja arvostus asuinalueitaan kohtaan olivat kasvaneet, samoin tahto ja kyky olla mukana oman asuinalueen kehittämisessä. Helsingin Urban II -ohjelmatyö keskittyi alueellisten sosiaalisten ja taloudellisten erojen tasoittamiseen. (Nupponen ym. 2008, 16–18.)

Lähiöprojektin toiminnan keskeisimmät tulokset liittyvät ympäristön parannuksiin ja täydennysrakentamiseen. Projektin sosiaalisen kehittämisen tuloksia ovat mm. lähiöasemat, aluetyö ja lähiöliikunta sekä eräät perhetyön uudet toimintatavat. Urban II -ohjelman keskeisiä tuloksia ovat uusien palvelu- ja toimintamallien kehittäminen ja vakiinnuttaminen hallintokuntien työhön. Erityisesti vahvistettiin yhteisvastuuta lapsista ja nuorista. Urban II -ohjelman työ toi esiin kulttuuritoiminnan ja kansalaisjärjestöjen omaehtoisen toiminnan merkityksen, samoin kuin paikallisten järjestöjen ja yrittäjien mahdollisen potentiaalin. (Broman ym. 2008, 181.)

Helsingissä Urban I -ohjelma rahoitti pitkälti myös lähiöprojektin toimintaa, kuten lähiöasemaa ja niiden henkilökuntaa sekä jonkin verran myös ympäristöhankkeita. Sen lisäksi ohjelma rahoitti työllistämishankkeita, useiden järjestöjen toimintaa, yritysneuvontaa sekä antoi tietyin ehdoin tukia alueen yrityksille. (Nupponen ym. 2008, 14.)

Asukkaiden osallisuus on kuulunut Helsingin kaupungin lähiöprojektin ja Urban II -ohjelman periaatteisiin. Molempien ohjelmien hankkeissa on tuettu alueilla järjestettyjä kaupunkitapahtumia sekä asukkaiden ja muiden paikallisten toimijoiden verkostoitumista. (Nupponen ym. 2008, 18–19.)

Helsingin lähiöiden kehittämistyölle on ollut ominaista, että niissä perinteisen asukastoiminnan (asukasyhdistykset, asuinalue- ja talotoimikunnat) lisäksi on korostettu kolmannen sektorin merkitystä asukkaiden osallistumismahdollisuuksia ja osallistumisaktiivisuutta lisäävänä tekijänä. (Pyykkönen 2001, 39). Alueiden ominaispiirteiden selventäminen ja positiivisen, mahdollisuuksia avaavan identiteetin vahvistaminen vaatii hanketyöltä monentyyppistä vaikuttamista ja mahdollisuuksien avaamista. Tässä paikallisten järjestöjen, yrittäjien ja asukasryhmien omatoimisuuden arvostaminen ja tukeminen ovat tärkeitä. Kulttuuria tarvitaan aluetyössä sosiaalisten verkostojen kutojana. Kulttuurin ja liikunnan kautta toimintaan tulee uusia aktiiveja. Ympäristökysymykset saavat ihmisiä hyvin liikkeelle. (Broman ym. 2008, 182, 184).

Lähiöprojektin perustamat lähiöasemat ovat toimineet asukastiloina ja tavoitteena on vakiinnuttaa ne kumppanuustiloina. Lähiöprojekti on edistänyt leikkipuu-ten saamista asukaspuistoina monipuoliseen käyttöön myös iltaisin ja viikonloppuisin. Asukaspuistossa voi järjestää esimerkiksi maahanmuuttajien kielikursseja, lapsiperheiden musiikkileikkikouluja ja erilaisia seurojen tempauksia. Lähiöliikunta, joka on osa liikuntaviraston toimintaa, on kuulunut lähiöprojektin toimenpidevalikoimaan. Lähiöliikunta aktivoi erityisesti liikuntaa vähän harrasta-

via ja mahdollistaa sosiaalisten suhteiden sekä uusien kontaktien syntymisen. (Helsingin kaupunki s. a., 13.)

Toimivan asukasyhteistyön ja kumppanuuden edellytyksinä on nähty pysyvät alueelliset kanavat ja rakenteet yhteistyölle sekä sopivat asukastoimintatilat. Lähiöprojektityön hyviin ja huonoihin puoliin kuuluu se, että toimintaan osallistumisen kautta ei ole saatavissa selviä etuuksia, toisin kuin julkisissa sosiaalipalveluissa tapahtuu usein. Tämä voi kaventaa konkreettisen auttamisen mahdollisuuksia, mutta ehkäisee ristiriitoja ja auttaa samalla säilyttämään tietyn neutraliteetin sekä mahdollistaa luottamuksen syntymisen. (Karjalainen 2008, 128–129, 131, 136.)

Lähiöiden omaleimaisuuden vahvistamiseen on lähiöprojektissa ja Urban-ohjelmissa pyritty mm. sijoittamalla lähiöihin erityispalveluja. Asukkaiden ja yrittäjien erityisinä ja arvokkaina pitämien ominaisuuksien löytäminen ja tunnistaminen on myös tärkeää. Ostoskeskusten kehittäminen on koettu tärkeäksi niilläkin alueilla, joilla ei ole uhkaa niiden taantumisesta. Ostoskeskukset koetaan näyteikkunoiksi ympäröivään alueeseen. (Broman ym. 2008, 181, 185, 194.)

Alueella koetun myönteisen kokonaismuutoksen todennäköisyyttä lisäsivät turvallisuuden ja arvostuksen parantuminen sekä vähäiset päihteiden käytöstä aiheutuvat häiriöt. Ympäristön, kauppapalvelujen ja rakennusten parantuminen kytkeytyi samoin käsityksiin myönteisestä kokonaismuutoksesta. Maahanmuuttajien näkyvä erottuminen puolestaan vähensi myönteiseksi koetun muutoksen todennäköisyyttä. (Broman ym. 2008, 190.)

Kuvauksia toimenpiteistä ja kokemuksista lähiöissä

Kontulan asukastoimijoiden mukaan Helsingin lähiöprojektin toimintatavassa on koettu hyväksi alhaalta ylöspäin -periaate ja asukaslähtöisyys. Myös positiivisen diskriminaation politiikkaa alueen kouluissa ja sosiaalipalveluissa pidettiin hyvänä ratkaisuna. Ympäristön parannukset, jotka koettiin tehdyn olemassa olevaa kaupunkirakennetta kunnioittaen, ovat kohdistuneet kaupunkirakenteen avainkohtiin, kuten ostoskeskukseen johtaville raiteille, puistoihin, kouluihin, päiväkohteihin ja leikkipuistoihin. (Karjalainen 2008, 138.)

Helsingin kaupungin lähiöprojekti on tukenut asukasyhteistyötä tilojen järjestämisestä aina lähiöyöntekijän palveluihin saakka. Kontulan lähiöasema on vakiinnuttanut paikkansa asukkaiden kokoustilana ja nettitupana. Lähiöasemia toimii myös Vuosaassa, Myllypurossa ja Pihlajamäessä. Myllypurossa käynnistettiin vuonna 2005 sosiaaliviraston vetämänä Hyvä Myllypuro - aluetyöryhmä, jossa ovat viranomaisien lisäksi mukana Myllypuro-seura, seurakunta, poliisi ja alueen järjestöt sekä muut toimijat. Hyvä Myllypuro -verkosto on tarkoitettu pysyväksi kanavaksi kaupungin ja asukkaiden väliseen vuorovaikutukseen. Myllypurossa lähiöprojektin käynnistämä lähiöyöntekijän aluetyö jatkuu sosiaaliviraston normaalina toimintana. Lähiöyöntekijä on alueen asukkaiden ja järjestöjen käytettävissä. Syksyllä 2006 Pihlajamäen aluetyötä ryhdyttiin toteuttamaan sosiaaliviraston, Kalliolan settlementin, lähiöprojektin ja Pihlajamäki-seuran kumppanuustoimintana. Kalliolan settlementti on palkannut lähiöasemalla aluetyöntekijän, joka koordinoi lähiöprojektin ja muiden tahojen yhdessä

käynnistämää toimintaa ja kehittää uutta. Aluetyöntekijän työhön kuuluu myös alueellisten tapahtumien koordinointi ja lähiöaseman kehittäminen asukastilana. Pihlajamäessä on tarjolla myös settlementin toimintoja, kuten seniorien atk-opetusta, NeRå -neuvontatyötä ja kansalaisopistotoimintaa. (Helsingin kaupunki s. a., 14.)

Ostoskeskusten on havaittu olevan avainasemassa lähiöiden imagon ja asumisviihtyvyyden kannalta. Mm. Kontulassa, Myllypurossa, Pihlajamäessä ja Jakomäessä on toteutettu ostoskeskuksiin liittyviä hankkeita. Kontulassa kaupungin kehittämistoimia ovat olleet julkisten palvelutilojen peruskorjaus, täydennysrakentaminen ja liikennejärjestelyt. Myllypurossa vanha ostari on tarkoitettu purkaa ja korvata uudella, asumista ja palveluja yhdistävällä palvelukeskuksella. Pihlajamäen ostoskeskuksen kehittämiseksi on laadittu ideasuunnitelma, jossa esitetään ostoskeskuksen itäisen osan ainakin osittaista korvaamista uudisrakentamisella ja asuntojen täydennysrakentamisella. Jakomäessä on suunniteltu toimenpiteitä ostoskeskuksen ympäristöön ja alueen liikennejärjestelyihin. Tutkimuksen avulla on selvitetty toimintamalleja, joilla voidaan puuttua turvattuun aiheuttavaan häiriökäyttäytymiseen. (Helsingin kaupunki s. a., 5, 7–8, 11.)

Pihlajamäellä projektin toiminta on jatkunut vakiintuneena toimintana. Seurakunta ja sosiaalitoimi ylläpitävät yhteistyössä Pihlajamäen Ostarin Onni -vaihtoehtokahvilaa. Vastaavaa toimintaa on myös Kontulan Aamuklubissa, joka käynnistyi vuonna 2005 Kontulan lähiöasemalla sosiaalitoimen ja seurakunnan kumppanuutena. Kerran viikossa asiakkailta on aamupuuron ääressä mahdollisuus kahdenkeskisiin keskusteluihin työntekijöiden kanssa. (Helsingin kaupunki s. a., 12.)

Kokemukset ovat osoittaneet, että paikallisen aloitteellisuuden tukeminen vaatii aktiivisen vetäjän. Työ muodostaa kokonaisuudessaan tavallaan alueellisen ”resurssikeskuksen”. Kun aiemmin yhdyskuntatyön tavoitteet liittyivät asuinalueiden sosiaalisten ongelmien ehkäisyyn, näyttää nyt haasteena olevan urbaanin yhteisöllisyyden vahvistaminen. Haasteisiin kuuluu myös se, miten yhteisöihin voi kuulua ja niiden toimintaan osallistua toimintakyvystä riippumatta. (Karjalainen 2008, 140, 143–144.)

4.4.4 Esimerkkihankkeita muualta Suomesta

Tutkimustoiminnasta konkreettisiksi toimenpiteiksi (Kuopiossa 2000-luvun alkuvuosina)

Tämä tarkastelu perustuu Lähiöuudistus 2000 -ohjelman arvioinnin loppuraporttiin (Karjalainen 2004, 33–34).

Kuopiossa 2000-luvun alkuvuosina toteutetun Tutkimustoiminnasta konkreettisiksi toimenpiteiksi -projektin tavoitteita olivat asukastyön kehittäminen, lähiötoimintojen koordinoinnin tehostaminen, päällekkäisten toimintojen vähentäminen, sosiaalisen kehittämisen jämäköittäminen, eriarvoisuuden ja sosiaalisten ongelmien vähentäminen, kaupungin ja asukkaiden yhteistyön tiivistäminen sekä vanhusten ja liikuntarajoitteisten kotona asumisen mahdollisuuksien kohentaminen. Kohderyhmänä olivat kaikki kaupungin asukkaat ja erityisesti Rypysuon asukkaat sekä nuoret ja syrjäytymisuhan alaiset.

Hanke perustui lähiökoordinaattoritoimintaan. Koordinaattorin tehtäviin kuuluivat kaupungin lähiöiden asukastoiminnan, kolmannen sektorin ja julkisten toimijoiden työskentelyn koordinointi, erilaisten lähiöprojektien organisointi sekä asukasyhteistyön kehittäminen ja aktivointi. Lähiöuudistushankkeen turvin suunnattiin lisäksi tehostettu interventio Rypysuon alueelle, jossa asui vajaat 2500 ihmistä. Asukastuvassa työskenteli projektin ajan tupavastaava ja lyhytaikaisia työntekijöitä (yhteensä noin kolme henkilötyövuotta). Asuntotoimi hallinnoi projektia.

Projektin koostui osioista, joita arvioitiin kattavasti erillisillä hankeosiokorteilla:

- Kaikkien kaupunginosien elinvoimaisena säilyminen
- Rypysuon asukastupatoiminta
- Rypysuon alueen fyysinen kehittäminen
- Työttömät ja työllistäminen / Rypysuon toiminta
- Asukasyhteistyö ja osallistumisen aktivointi
- Nuorten toiminnat
- Atk-koulutus ja muu atk-vertaisohjaus
- Soppapäivät ja muut ryhmätoiminnot
- Lapset ja varhaisen puuttumisen ohjelma
- Maaseutuyhteistyö
- Kohteliaisuusohjelma
- Lähiökoordinaattoritoiminta

Projektista voidaan tiivistää monenlaisia tuloksia. Asukastoimintaa valtavirtaistettiin tekemällä asukastupatoiminnan mallinnus. Asukastoiminnan, kolmannen sektorin ja kaupungin yhteistyön koettiin syventyneen konkreettisesti. Asukasaktiivisuuden mainitaan lisääntyneen. Tämä näkyi niin, että toimijoihin otettiin yhteyttä ja myös konkreettista toimintaa harjoitettiin. Asukastyötä tehtiin kaupungin lähiöiden lisäksi myös maaseutuhankkeiden kanssa. Lähiökoordinaattori teki yhteistyötä kaupungin kaikkien 22 kaupunginosayhdistyksen ja 23 kylätoimikunnan kanssa. Maaseutuyhteistyö ei kuitenkaan käynnistynyt toivo-

tussa laajuudessa. Hanke panosti tiedonvälitykseen. Kaupunginosille tehtiin mm. internet-sivut, jotka palvelivat kaupunginosien markkinointia.

Kaupunkiin perustettiin pienalueittain moniammatillisia lähiötiimejä, joissa oli mukana asukkaiden edustajia. Tällaisen alhaalta ylös toimivan mallin lisäksi kaupungin linjaorganisaatioon perustettiin lähiötyöryhmä, joka koostui johtavista viranhaltijoista. Lähiötyöryhmä osallistui silloin tällöin vuoropuheluun asukkaiden kanssa. Kaksisuuntainen vaikuttaminen nähtiin toimivaksi tavaksi sitouttaa lähiökehittämiseen tarvittavia resursseja kaupungin budjettiin. Tämä myös nosti lähiötöyön statusta.

Rypysuolla tehtiin paljon myös ympäristöön, liikenneväyliin ja asuntokantaan liittyviä toimia, jotka hankkeistettiin ja joille laadittiin aikataulu. Kuopiossa resursoitiin Lähiöuudistus 2000 -projektin puitteissa ja sen rinnalla paljon erilaisia toimenpiteitä ja lähiökehittämistä. Myönteistä oli, että samalla pyrittiin kaupungin lähiöiden kokonaisvaltaiseen kehittämiseen. Lähiökoordinaattoritoiminta oli erityisen onnistunut osa koko hanketta. Tätä kautta "ruohonjuuritason" resursseja voitiin hyödyntää alueesta riippumatta. Kaupungin hallintokunnat sitoutuivat lähiökehittämiseen hyvin. Kuopiossa laadittiin lähiöiden kehittämisohjelma, ja kolmannen sektorin toiminta otettiin mukaan Kuopion seudun alueelliseen Terve Kuopio -ohjelmaan. Lähiötöy ja asukasdemokratia huomioitiin osaksi kaupungin strategiaa. Tulevaisuuteen vaikuttavia ratkaisuja olivat vuoden 2004 talousarvioon varattu rahoitus käynnistettyjen asukastupatoimintojen vakiinnuttamiseksi (kolme vuonna 2004 päättyvää lähiöhanketta saa jatkoa budjettivoimin). Asukasyhdistyksille varattiin lisäksi vakiintunut toimintaraha, ja kaupunki myönsi starttilainaa asukasyhdistyksille projektien käynnistämiseen.

Pormestarinluodon liikekeskuksen kehittäminen nuorten näkökulmasta (Porissa vuonna 2009)

Tämä tarkastelu pohjautuu hankkeen loppuraporttiin (Tella 2009). Porin Pormestarinluodon liikekeskuksen kehittäminen nuorten näkökulmasta -projektin tavoitteena oli aktivoida hiljaisia asukasryhmiä (nuoret) osallistumaan asuinaluettaan koskevaan kehittämistyöhön sekä tuottaa samalla nuorten kokemuksiin pohjautuvaa tietoa alueesta. Projektissa pyrittiin saamaan erityisesti esiin nuorten näkemyksiä (Kaarisillan koulun 8-luokkalaiset) liikekeskuksen roolista Porin Pormestarinluodossa. Suurin osa liikekeskuksessa tapahtuvasta toiminnasta oli avointa kaikille asukasryhmille, ainoastaan nuorisotila oli profiloitunut nuorten alueeksi. Vain pieni osa nuorista käytti kirjatupaa ja asukastupaa, jonka toiminta oli pääosin suunnattu työikäisille. Tarkasteluun otettiin mukaan myös liikekeskuksen lähiympäristö, kuten koulu ja alueen käyttö virkistystarkoituksiin.

Työmenetelminä käytettiin kouluympäristössä ja kentällä toteutettuja haastatteluja, kyselylomakkeita, tarra- ja mielikuvakarttoja, teemakävelyjä sekä havainnointia ja alueen käytön dokumentointia valokuvaamalla. Yhden koululuokan oppilaat haastateltiin henkilökohtaisesti. Haastatteluiden jälkeen oppilaat osallistuivat työpajoihin. Työpajatyöskentelyssä oppilaat ilmaisivat ympäristömielikuviaan valokuvaamalla alueen hyviä ja huonoja ominaisuuksia, tuottamalla vapaamuotoisia karttoja sekä esittelemällä tallennetuilla kenttäkävelyillä suosittu-

ja/merkittäviksi koettuja paikkoja. Toisen koululuokan oppilaat puolestaan täyttivät kirjallisen kyselyn, jonka tuloksista ei saatu uutta tietoa siinä määrin kuin haastatteluista. Nuorten ajatusten selvittämisessä haastattelua voitaneenkin pitää luotettavampana keinona. Haastattelijan on mahdollista antaa lisätietoja epäselvissä kysymyksissä.

Haastatteluin pohjustettu työpajatyöskentely osoittautui toimivaksi menetelmäksi nuorten kanssa työskentelyyn. Työpajatyöskentelystä erityisesti valokuvaus oli luonteva keino tuoda esille nuorten omaa näkemystä ympäristöstä. Koulu oli tutkimuksen kannalta mielekäs yhteistyökumppani.

Ajatuksia asuinalueen kehittämisestä oli vaikeaa saada esiin. Useimmat nuorista ilmoittivat olevan tyytyväisiä alueen nykypalveluihin. Nuoret kokivat esimerkiksi kulttuuriin liittyvät toiminnot vieraksi (kirjastoa lukuun ottamatta), jos he eivät olleet niihin aiemmin tutustuneet. Vieraksi koettujen toimintojen pariin ei usein hakeuduta enää nuoruusiällä.

Projektin toteutuksesta vastasi Turun yliopiston Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen laitos Porin kaupungin kaupunkisuunnittelun ja koulutusviraston, Porin YH -asuntojen sekä Kiinteistö Oy Pormestarinluodon keskuksen tuelle. Projekti liittyi aikaisempiin Pormestarinluodon kehittämishankkeisiin, kuten valtakunnalliseen Lähiöuudistus 2000 -ohjelmaan.

5. YHTEENVETOA ASUKASOSALLISUUDEN KEHITTÄMISESTÄ

Tässä luvussa tehdään yhteenvetoa asukasosallisuuden edistämisestä. Yhteenvetodon pohjana on tässä taustaselvityksessä käytetty aineisto (ks. myös liite).

Alueella toimiva lähiö-, asukastupa tmv. ja sitä tukikohtanaan tai siinä työskentelevä asukasemäntä tai -isäntä, lähiö- tai aluetyöntekijä jne. on koettu keskeisiksi tekijöiksi asukasosallisuuden edistämisessä. Usein niitä on pidetty myös asukasosallisuuden edistämisen perusedellytyksinä. Työntekijöiden yksityiskohdalliset toimenkuvat ovat määräytyneet kunkin projektin erityistarpeista käsin. Laajoissa, monia toimenpiteitä sisältävissä projekteissa ei voida olettaa yhden työntekijän ehtivän ja pystyvän tekemään kaikkea. Niinpä jonkun työntekijän päätehtävänä on voinut olla asukasemäntänä tai -isäntänä toimiminen ja asukastilassa tehtävä neuvontatyö, kun taas jonkun toisen työntekijän tehtäviin ovat saattaneet kuulua erilaiset yhteisölliset tehtävät lähiössä. Lahdessa OVI auki -projektissa kehitettiin alue- ja yhteisötyön toimintamallia ja työntekijöiden toimenkuvia.

Asukastilat ja lähiötyöntekijät eivät sinällään edistä asukasosallisuutta. Tarvitaan erilaisia keinoja ja areenoita asukasosallisuuden esiin nostamiseen sekä ”sopivia” persoonia tähän työhön. Samat keinot eivät välttämättä toimi kaikkialla ja eri asukasryhmien keskuudessa. Esimerkiksi työttömät näyttävät olevan keskimääräistä passiivisempia vastaamaan kyselyihin. Joissakin lähiöissä asukasosallisuuden edistäminen voi olla hyvinkin vaikeaa, vaikka keinoja mietittäisiin hyvin huolellisesti. Erityisesti syrjäytyneiden saaminen mukaan toimintaan voi olla vaikeaa. Toisaalta asuinalue voi olla niin hyvinvoiva, että sieltä puuttuu ns. sosiaalinen tilaus aktiiviseen asukasosallistumiseen. Periaatteessa valtaosa ihmisistä on kuitenkin kiinnostunut asuinalueensa kehittämistä. Erityisesti ostoskeskuksen, johon ainakin päivittäistavarakauppa kuuluu, olemassa oloa alueella pidetään tärkeänä.

Helsingillä on mittava perinne lähiökehitystyössä ja siellä on käytetty paljon voimavaroja erityisesti itähelsinkiläisten lähiöiden asukasosallisuuden lisäämiseen. Yhteistyötä ns. kolmannen sektorin toimijoiden kanssa on muuallakin Suomessa, mutta Helsingissä tämä yhteistyö on ollut erityisen laajaa. Helsingissä on toki paljon erilaisia toimijoitakin, joiden välille on mahdollista luoda yhteistyötä. Lähiöliikunta, kulttuuri ja ympäristöasiat on valjastettu asukasosallisuuden lisäämisen keinoiksi. Ympäristöasioilla näyttääkin nyt olevan vahva ”sosiaalinen tilaus” yhteisöllisyyttä yhteen nivovana tekijänä.

Tampereella on hyviä kokemuksia aluefoorumeista ja muista asukastilaisuuksista asukasosallisuuden esiin nostamisessa. Kuopiossa on havaittu hyväksi koko kaupungin kattava lähiökoordinaattoritoiminta. Kokkolassa on puolestaan oltu hyvin tyytyväisiä korttelitalonmiestötoimintaan, samalla projektilähiötä on elävöitetty palveluasumisen malleilla. Oulussa on järjestetty monipuolista lähiökulttuuritoimintaa asukasosallisuuden edistämiseksi. Porissa haastatteluin pohjustettu työpajatyöskentely on osoittautunut toimivaksi menetelmäksi nuorten kanssa työskentelyyn. Työpajatyöskentelystä erityisesti valokuvaus oli luonteva keino

tuoda esille nuorten omaa näkemystä ympäristöstä. Myös monella muulla paikkakunnalla on tehty asukasosallisuutta aktivoivaa lähiökehittämistyötä. Näitä kokemuksia kannattaa ottaa huomioon.

Jo Sofy-projektin kokemusten perusteella on saatu tietoa projektien hyvistä käytännöistä, jotka ovat edelleen ajankohtaisia. Asukkaiden tarpeista lähteminen on oleellista. Osapuolten sitoutuminen projektiin ja yhteisten pelisääntöjen noudattamiseen on tärkeää. Osallistumisen ja vaikuttamisen tulee perustua jatkuvaan, avoimeen vuorovaikutukseen eri osapuolten välillä. Yhteisen kielen muodostumisen kautta tullaan vähitellen tietoisiksi omista ja toisten osapuolten tavoitteista ja ongelmista. Onnistumisen edellytyksenä on myös, että osallistuminen on todellista; ratkaisuja etsitään esille nousseisiin ongelmiin ja suunnittelu johtaa asukkaiden elinolojen kehittämiseen. Asukkaiden turhautumisen vaara on suuri, jos jonkinlaisia näkyviä tuloksia ei saada aikaan melko piakkoin. Pelisääntöjä tarvitaan, rehellisyys, tasa-arvo, terve järki, luottamuksellisuus, psyykinen koskemattomuus ja moraalinen vastuu ovat tärkeitä seikkoja. Projektien vetäjillä on oltava projektien sisältöön ja ristiriitojen käsittelyyn liittyvää asiantuntemusta.

LÄHTEET

Kirjalliset lähteet

ARA, Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (2009). Lähiöistä kaupunginosiksi – Lähiöohjelma 2008–2011. Internet-sivusto.

<http://www.ara.fi/default.asp?contentid=11637&lan=FI>

Luettu 20.10.2009.

Broman, Eeva-Liisa, Korhonen-Wälmä, Ulla, Korhonen, Erkki, Laine, Markus ja Nupponen, Terttu (2008). Yhteenveto ja johtopäätökset. Teoksessa Nupponen, Terttu, Broman, Eeva-Liisa, Korhonen, Erkki ja Laine, Markus (2008): Myönteisiä muutoksia ja kasvavia haasteita. Kokemuksia Helsingin lähiöprojektin v. 2004–2007 ja Urban II -yhteisöaloiteohjelman v. 2001–2006 toiminnasta. Helsingin kaupungin tietokeskus. Tutkimuksia 6/2008. S. 181–200.

http://www.hel2.fi/Tietokeskus/julkaisut/pdf/08_12_17_Tutk_6_Korhonen.pdf

Luettu 25.9.2009.

Eskola, Tuomas, Rossilahti, Hannu, Tiitinen, Virpi ja Huovinen, Kimmo (2000). Lähiöuudistus 1995–1999. Valtion asuntorahaston lähiöprojektin loppuraportti. Valtion asuntorahasto, Suomen Kuntaliitto. Helsinki.

Halme, Timo, Koski, Kimmo, Niskanen, Saija ja Kurki, Hannu (2001). Lähiöiden palvelut. Kysyntä, tarjonta ja kehittämiskeinot. Ympäristöministeriö. Suomen ympäristö 475. Helsinki.

Hankonen, Johanna (1994). Lähiöt ja tehokkuuden yhteiskunta. Tampere: Ota-tieto Oy ja Gaudeamus.

Helsingin kaupunki (s. a.). Lähiöprojekti 2006–2008. Tiivistelmä Helsingin kaupungin lähiöprojektin suunnitelluista toimenpiteistä.

<http://www.hel2.fi/lahioprojekti/julkaisut/lahioprojekti06-08.pdf>

Luettu 17.9.2009.

Hurme, Riitta (1991). Suomalainen lähiö Tapiolasta Pihlajamäkeen. Helsinki: Societas Scientiarum Fennica.

Hämeen ympäristökeskus (2006). Ympäristövastuullisen lisääminen Lahdessa – Kotikaupunkini. Hämeen ympäristökeskuksen internet-tiedote.

<http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=56720&lan=fi>

Luettu 13.10.2009.

Karisto, Antti (1993). Suburbs and Suburban Life in Helsinki. Teoksessa Anne Haila (toim.): Cities for Tomorrow – Directions for Change. Espoo: Helsinki University of Technology, Centre for Urban and Regional Studies C 23.

Karjalainen, Pekka (2004). Uudenlaisia otteita ja kertaustyyplejä. Lähiöuudistus -ohjelman arvioinnin loppuraportti. Ympäristöministeriö. Suomen ympäristö 703. Helsinki: Edita Prima Oy. Tulostettu verkkojulkaisuna.

<http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=17007>

Luettu 10.9.2009.

Karjalainen, Pekka (2008). Yhteisyyttä ja yhdyskuntatyötä. Teoksessa Nupponen, Terttu, Broman, Eeva-Liisa, Korhonen, Erkki ja Laine, Markus (2008): Myönteisiä muutoksia ja kasvavia haasteita. Kokemuksia Helsingin lähiöprojektin v. 2004–2007 ja Urban II -yhteisöaloiteohjelman v. 2001–2006 toiminnasta. Helsingin kaupungin tietokeskus. Tutkimuksia 6/2008. S. 127–146.

http://www.hel2.fi/Tietokeskus/julkaisut/pdf/08_12_17_Tutk_6_Korhonen.pdf

Luettu 24.9.2009.

Kortteinen, Matti (1982). Lähiö. Tutkimus elämäntapojen muutoksesta. Helsinki: Otava.

Lahden kaupunki (1999). Liipola-projekti 1995–1999. Raportti. Lahden kaupunki. Tekninen virasto, maankäyttö. Rahatoimisto, asuntolainaosasto. 31.12.1999.

Lahden kaupunki (2005). Ovi auki -projekti. Alue- ja yhteisötyön kehittäminen Lahdessa. Väli­raportti 2002–2004.

Lahden kaupunki (2006 a). Ovi auki -projektin loppuraportti.

[http://www.lahti.fi/www/images.nsf/files/17BB4A3EE6454E15C2257107004C5F24/\\$file/OVIAUKI_loppuraportti_valmis.pdf](http://www.lahti.fi/www/images.nsf/files/17BB4A3EE6454E15C2257107004C5F24/$file/OVIAUKI_loppuraportti_valmis.pdf)

Luettu 16.9.2009.

Lahden kaupunki (2006 b). Ovi auki -projektin loppuraportin tiivistelmä, joka on tallennettu työhallinnon sähköiseen ESR-tietopalveluun.

http://esrlomake.mol.fi/esrtiepa/loppuraportti_S00834.htm

Luettu 28.9.2009.

Nupponen, Terttu (2001). Sosiaalinen näkökulma lähiöuudistuksessa. Kartoitus sosiaalisen parantamisen tehtävistä ja kuntien sosiaalitoimen osallisuudesta valtion asuntorahaston ja kuntien lähiöuudistusprojekteissa 1990-luvun lopulla. Sosiaali- ja terveysministeriö. Julkaisuja 2001:8. Helsinki: Edita Oyj.

Nupponen, Terttu, Broman, Eeva-Liisa, Korhonen-Wälmä, Ulla ja Laine, Markus (2008). Johdanto. Teoksessa Nupponen, Terttu, Broman, Eeva-Liisa, Korhonen, Erkki ja Laine, Markus (2008): Myönteisiä muutoksia ja kasvavia haasteita. Kokemuksia Helsingin lähiöprojektin v. 2004–2007 ja Urban II -yhteisöaloiteohjelman v. 2001–2006 toiminnasta. Helsingin kaupungin tietokeskus. Tutkimuksia 6/2008. S. 9–22.

http://www.hel2.fi/Tietokeskus/julkaisut/pdf/08_12_17_Tutk_6_Korhonen.pdf

Luettu 24.9.2009.

Roivainen, Irene (1999). Sokeripala metsän keskellä: lähiö sanomalehden kont­ruktiona. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 2/1999.

Schulman, Harry (1994). Tarvitaanko yhteissuunnittelun opasta? Julkaisussa Haapola, Ilkka (toim.): Yhteissuunnittelu, osallistuminen ja hyvinvointivaltion murros. Seinäjoen Sofy-foorumi 31.8.–1.9.1993. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus. Raportteja ja selvityksiä 18. Helsinki: Hakapaino Oy. S. 108–113.

Seppänen, Marjaana (2001). Liipolan onni. Asuinalueen sosiaalinen erilaistuminen ja merkitys asukkaille. Helsingin yliopiston Tutkimus- ja koulutuskeskus Palmenian tutkimuksia. Helsinki: Yliopistopaino.

Suomi, Kimmo (1994). Vapaa-ajan yhteissuunnittelua. Julkaisussa Haapola, Ilkka (toim.): Yhteissuunnittelu, osallistuminen ja hyvinvointivaltion murros. Seinäjoen Sofy-foorumi 31.8.–1.9.1993. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus. Raportteja ja selvityksiä 18. Helsinki: Hakapaino Oy. S. 65–68.

Suonoja, Kyösti, Vuorela, Pertti ja Hirvonen, Jukka (1994). Kymmenen vuotta yhteissuunnittelua – mitä saatiin aikaan? Sofy-projektin tulokset seurantatutkimuksen valossa. Julkaisussa Haapola, Ilkka (toim.): Yhteissuunnittelu, osallistuminen ja hyvinvointivaltion murros. Seinäjoen Sofy-foorumi 31.8.–1.9.1993. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus. Raportteja ja selvityksiä 18. Helsinki: Hakapaino Oy. S. 38–55.

Tella, Katri (2009). Pormestarinluodon liikekeskuksen kehittäminen nuorten näkökulmasta. Projektin loppuraportti 2009. Turun yliopisto. Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen laitoksen julkaisuja XVI. Pori.

https://oa.doria.fi/bitstream/handle/10024/46541/Tella_Pormestarinluodon_liikekeskuksen_kehitt.pdf?sequence=1

Luettu 7.10.2009.

Tura, Tomi ja Isosuo, Tuula (2003). Metsäkangas verkossa -projektin loppuarviointi. Raportti. Helsingin yliopiston Tutkimus- ja koulutuskeskus Palmenia.

Viirkorpi, Paavo (1997). Eteneekö lähiöuudistus? Paikallisten lähiöprojektien käynnistysvaiheen arviointi. Suomen ympäristö 118.

Ympäristöministeriö (1999). Lähiöuudistus 2000 – oppia menneestä ja suuntia tulevaisuuteen. Lähiöiden tulevaisuus -työryhmän loppuraportti 1999. Suomen ympäristö 324. Helsinki.

Ympäristöministeriö (2009). Lähiöiden kehittämisohjelma 2008–2011. Ympäristöministeriön internet-tiedote.

<http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=243129&lan=fi&clan=fi>

Luettu 21.10.2009.

Haastattelut

Rissanen, Theodora (2009). Lahden kaupungin kaavoitusarkkitehti Theodora Rissanen haastattelu 21.9.2009.

KOOSTE SUOMALAISISTA LÄHIÖKEHITTÄMISHANKKEISTA

Taulukkokooste 2000-luvun (etupäässä Lähiöuudistus 2000 -ohjelman) suomalaisista lähiökehittämishankkeista, joissa asukasosallisuuden elementti on mukana.

Hankkeen nimi	Missä toteutettu?	Milloin toteutettu?	Sisältö	Asukkaiden osallistamisen tavat ja menetelmät	Kokemukset -onnistuiko?
Viksberg-lähiöhanke	Forssassa	2001–2003. Lähiöuudistus 2000 -ohjelman projekti, toimintalinja 1: lähiöt yhdyskuntarakenteessa.	Taustalla on erityisesti tyhjien vuokra-asuntojen määrän vähentäminen. On haettu paikallisesti toimivaa mallia. Lähiön houkuttelevuutta on pyritty parantamaan, tyhjiä asuntoja on myös muutettu mm. palvelu- ja opiskelu-asunnoiksi.	Asukastupa, asukasedustuksen omaavia toimintaryhmiä, maahanmuuttajia asukastuvalle työharjoittelijoiksi, asukasyhdistys, yhteinen talotoimikunta, erilaisia kerhoja, puistotyöryhmä, avoin päiväkotitoiminta, projektin internet-sivut, tiedotuslehti, asukaskyselyt.	Tyhjien vuokra-asuntojen määrää ei pystytty selvästi vähentämään pelkän projektin keinoin koko kaupunkia vaivaavan muutto liikkeen vuoksi.
Lähiöiden kilpailukykyhanke	Porissa	2000-luvun alkuvuosina. Lähiöuudistus 2000 -ohjelman projekti, toimintalinja 1: lähiöt yhdyskuntarakenteessa. Taustalla on kuitenkin pitkän aikavälin kehittäminen 1980-luvulta lähtien.	Taustalla on erityisesti tyhjien vuokra-asuntojen määrän vähentäminen Porin kaupungin, mutta myös ympäristökuntien lähiöissä. Vuokrataloja on muutettu mm. omistus-asunnoiksi, palvelu- ja opiskelija-asunnoiksi. Asuntojen markkinointia on tehostettu ja niiden hakeamista on helpotettu.	Mm. asukastuvat, asukasyhdistysten tukeminen, lähiötyöntekijöiden työ, pitkäaikaistyöttömille suunnatut projektit, sosiaalinen isännöinti, asumisneuvoja.	Tyhjien asuntojen ongelmaan on löydetty ratkaisuja, sillä niiden määrä väheni merkittävästi. Lähiötyöntekijät vakinaistettiin, asukastupien vuokrat otettiin talousarvioon, asukasyhdistyksiä ja muita yhteisöjä tuettiin.
Tesoman aluekehityshanke	Tampereella	2000-luvun alussa. Lähiöuudistus 2000 -ohjelman projekti, toimintalinja 2: rakennusten ja elinympäristöjen kehittäminen. Tampe-	Pääpaino oli fyysisen ympäristön kehittämisessä, mutta myös asukasosallisuutta ja yhteistyötä kehitettiin. Tavoitteena oli luoda uudenlainen tapa kaavo-	Asukas- ja infotilaisuudet, alueella järjestetyt suunnittelukokoukset, lähiölehdet, kaupunginosakohtaiset nettisivut, asukasraatitoiminnan myötä asukasyhdistyksen	Tampereella luodun mallin havaittiin nostavan hyvin esille alueiden tarpeita ja ominaispiirteitä. Asukkaiden aktivoitumista tapahtui luomalla osallistumisen

		reella on perinteitä lähiökehittämisestä.	tuksen pohjatyön tekemiseen.	perustaminen. Forumtyyppiset tilaisuudet olivat keskustelufoorumeja asukkaiden ja päättäjien välillä.	areenoita. Toisaalta työ on ollut kaavoituksen pohjatyötä.
Kaukovainio–Höytyä, Esteetöntä elämää -lähiöuudistushanke	Oulussa	2001–2003. Lähiöuudistus 2000 -ohjelman projekti, toimintalinja 2: rakennusten ja elinympäristöjen kehittäminen. Myös toimintalinjoihin 3 ja 4 sisältyviä toimenpiteitä.	Tavoitteena oli tuottaa esteetöntä elinympäristöä, kohentaa asukkaiden tietoyhteiskuntataitoja ja asuin-yhteisöjen sosiaalista toimivuutta.	Osa asukastupatoiminnasta on palvellut kaikkia asukkaita (kerho- ja harrastustoiminnot), tietotyötori- ja kotipalvelutoimintaa sekä ateriapalveluja on tarjottu eriytyneemmin. Lähiökulttuuritoimintaa: muistelutuokioita, perinne-toimintaa, teemapäiviä jne. Kotikäyntejä vanhusten luona.	Asukastupatoiminta on ollut erityisen suosittua. Oulun kaupunkipolitiikkaan liittyvä kehittäminen on ollut monipuolista. Lähiökehittäminen ja syntyneet käytännöt on tarkoitettu viedä hallintokuntien normaalitoiminnaksi.
Tripla Lehtomäen, Rekolan ja Skinnarilan lähiöissä.	Kouvolassa, Kuusankoskella, Lappeenrannassa	1999–2005, kesto on vaihdellut alueittain ja toimintalohkoittain. Lähiöuudistus 2000 -ohjelman projekti, toimintalinja 3: lähiöt elämän ympäristöinä.	Tähdättiin lähiöiden myönteiseen kehitykseen, asukkaiden aktivoitumiseen, elämänhallinnan parantamiseen. Hankkeissa keskityttiin asukastupatoiminnan ohella työllistämiseen.	Asukastupatoimintaa, asukasneuvojatoimintaa, asukasraatitoimintaa, pitkäaikastyöttömien työllistämistä.	Oman lähiön asukkaita työllistävästä mallista saatiin hyviä kokemuksia. Haasteena oli rahoituskuvion pettäminen.
Tutkimustoiminnasta konkreettisiksi toimenpiteiksi	Kuopion Rypysuolla	2000-luvun alkupuolella. Lähiöuudistus 2000 -ohjelman projekti, toimintalinja 3: lähiöt elämän ympäristöinä.	Tavoitteina mm. asukastyön mallin kehittäminen, lähiötoimintojen koordinoinnin tehostaminen, eriarvoisuuden ja sosiaalisten ongelmien vähentäminen, kaupungin ja asukkaiden yhteistyön tiivistäminen sekä kotona asumisen mahdollisuuksien kehittäminen. On hyödynnetty selvityksiä ja tietoa.	Hanke on perustunut lähiökoordinaattoritoimintaan (asukastoiminnan ja muiden toimijoiden yhteistyön koordinointi, lähiöprojektien organisointi ja asukas-yhteistyön kehittäminen sekä organisointi). Lisäksi on perustettu moniammatillisia lähiötiimejä, joissa on asukasedustus. Tehostettu interventio Rypysuolle, (mm. työttömien työllistäminen). Asukastuvassa on ollut tu-	Kuopiossa on toteutettu paljon toimenpiteitä, jotka ovat kattaneet kaikki kaupungin lähiöalueet. Asukas-yhteistyötä on harjoitettu myös maaseutuhankkeiden kanssa. Lähiökoordinaattoritoiminta on koettu erityisen onnistuneeksi.

				pavastaava ja lyhytaikaisia työntekijöitä.	
Länsi-Lappeenrannan kehittämishanke	Lappeenrannassa	2000–2003? Taustalla Skinnarilan lähiöuudistusprojekti 1996–1999. Lähiöuudistus 2000 -ohjelman projekti, toimintalinja 3: lähiöt elämän ympäristöinä.	Tavoitteena oli koko kaupunkia palvelevan asukastoiminnan mallin kehittäminen, edistää sosiaalista toimivuutta, turvallisuutta, informaatioteknologian hyödyntämistä jne.	Asukastuvan palvelut (mm. lapsiparkki, iltapäiväkerhot, kielikerhot, ateriat, pyöräparkki, parturi) ovat täydentäneet alueen palvelutarjontaa. Asukastilassa Nettipointti.	Maahanmuuttajatoimintaa (kielikerhot, internetin käyttömahdollisuus) on pidetty onnistuneimpana osiona. On panostettu myös asukastoiminnan mallin ja toiminnan mittareiden kehittämiseen.
Paja-projekti	Järvenpäässä	2000-luvun alkuvuosiina. On hyödynnetty aikaisemman, Jampan lähiökehittämisen tuloksia. Lähiöuudistus 2000 -ohjelman projekti, toimintalinja 3: lähiöt elämän ympäristöinä.	Projektilla on pyritty mm. asumisviihtyvyyden kohen-tamiseen ja varhaisessa vaiheessa pulmiin (kuten häätöuhka) puuttumiseen. On myös pyritty yhteistyöverkoston ja uudenlaisten työmuotojen kehittämiseen.	Asumisneuvoja on antanut ohjausta ja neuvontaa asumisvaikeuksissa oleville sekä ohjannut heitä tarvitsemansa palvelun piiriin. Asumisneuvoja on voinut saada tiedon avuntarpeesta usealta eri taholta. Lähtökohta on ollut sosiaalityössä ja asukkaiden tarpeissa.	Yhteistyö on lisääntynyt eniten sosiaalitoimen ja vuokranantajien kesken, mutta myös sosiaali- ja terveystoimen välillä. Hankkeen tuloksena on syntynyt asumisneuvojatyön malli. Puuttuminen ongelmiin varhaisessa vaiheessa vähentää kustannuksia.
Asunpa-Koivuhaka -hanke	Kokkolassa	Vuosina 2001–2003. Lähiöuudistus 2000 -ohjelman projekti, toimintalinja 3: lähiöt elämän ympäristöinä.	Tavoitteena on ollut toimijoiden aktivoimisen lisäksi asukkaiden ja väestöryhmien vuorovaikutuksen lisääminen. Erityisesti huomiota on kiinnitetty vammaisten asumiseen. Projektissa on painotettu tiedonkeruuta ja arviointia.	On perustettu asukastupaan toiminnassaan ankkuroitunut asukasyhdistys. Korttelitalonmiestointaa, johon on kuulunut myös asukastoiminnan edellytysten luomista ja erityisasumisen tukemista. Asukaskyselyjä ja tehostettua tiedotusta.	Korttelitalonmiestointaan on oltu hyvin tyytyväisiä. Lähiötä on elävöitetty mm. palveluasumisen malleilla. Tyhjien vuokra-asuntojen määrää on onnistuttu samalla vähentämään.
Lohtajan nettikahvila ja lähiötupa -projekti	Kajaanissa	2000-luvun alkuvuosiina. Lähiöuudistus 2000 -ohjelman projekti, toimintalinja 4: lähiöt ja tietoyhteiskuntakehitys..	Pyrittiin vähentämään syrjäytymisriskiä tietoyhteiskunnasta, lisäämään nuorten hyvinvointia harrastusmahdollisuuksia monipuolistamalla, luomaan koh-	Harrasteryhmät, työ- ja opiskeluharjoittelupaikat. Monikulttuurinen lähiötupa, jossa työskenteli mm. tupaemäntä ja atk-henkilökuntaa. Lähiötuvassa yö- ja nettikahvi-	Erityisen tyytyväisiä on oltu yökahvilatoimintaan. Asukkaat ovat löytäneet toiminnot yhä paremmin prosessin edetessä. Ennakkoluuloton kokeilemi-

			taamispaikka eri kansalaisryhmille. Kohderyhmänä ensisijaisesti nuoret, päiväasukkaat ja maahanmuuttajat.	latoimintaa, jonka suunniteluun myös nuorisoa osallistui. Lähiötuvassa on järjestetty erilaisia tapahtumia ja asukasilloja paneelityyppisinä keskusteluina. Kysely nuorille. Lähiön myönteisten asioiden esiin nostaminen mm. lasten piirustuskilpailun, kylätoimijaverkoston luomisella ja kylätoimijatoiminnan avulla.	nen on ollut tunnusomais-ta.
Metsäkangas verkossa	Lahdessa	Vuosina 2001–2003. Lähiöuudistus 2000 -ohjelman projekti, toimintalinja 4: lähiöt ja tietoyhteiskuntakehitys.	Tavoitteena oli tarjota tietoyhteiskunnan taitoja ja osallistumismahdollisuuksia Metsäkankaan asukkaille. Pyrittiin tarjoamaan julkisia ja kaupallisia verkkopalveluja. Toteutettiin pilottihanke laajakajaistayhteyksien hankkimiseksi taloyhtiöihin. Tutkimustoimintaa harjoitettiin (paikallisen tietoyhteiskunnan kehittämismahdollisuudet, ostoskeskuksen nykytilan kartoitus).	Mestis-netti, jossa oli internet-yhteyksin varustettuja tietokoneita ja tukihenkilö opastamassa. Tarjolla oli myös koulutusta ja kursseja. Lisätoimenpiteinä tehtiin kyselyjä asukkaille (mm. leikkipaikkojen ja päiväkodin pihan käyttö) ja järjestettiin gätüreja.	Eryteisesti eläkeläiset ja koululaiset käyttivät aktiivisesti Mestis-nettiä. Atk-opastus koettiin tarpeelliseksi. Sen sijaan asukkaita ei saatu mukaan tuottamaan paikallisia sisältöpalveluja. Malli laajakajaistayhteyksien hankkimiseksi taloyhtiöihin huoltoyhtiöiden avustuksella koettiin onnistuneeksi. Asukasaktiivisuutta ei saatu herätettyä toivotulla tavalla. Pelkkä tietoyhteiskunnan teema ei näyttänyt olevan koko aluetta koskettava yhteinen asia.
Liipolan lähiöprojekti	Lahdessa	Vuosina 1995–1999. Mukana valtakunnallisessa lähiöprojektissa 1995–1999.	Tavoitteena oli alueen fyysinen kohentaminen, asukasviihtyvyyden lisääminen ja sosiaalisten ongelmien lieventäminen.	Asukastupatoiminta, ryhmätoiminta, asukasillat ja -iltapäivät, erilaiset talkoot, osallistuminen alueen tapahtumiin. Asukasilloissa asukkaiden oli mahdollista koh-	Lahdessa asukasosallisuuden edelläkävijä, jolle oli vahva ”sosiaalinen tilaus”.

				data kaupungin virkamiehiä.	
Ovi auki -projekti	Lahdessa: Patoseudussa, Liipolassa ja Asemantautassa v. 2005 lisäksi Mukkulassa ja Möysässä.	Vuosina 2002–2005. Ovi auki -projekti kuului ESR:n tavoite 2 -ohjelman toimintalinjaan 3.	Kattotavoite oli asukkaiden innostaminen asuinalueensa hyvinvoinnin edistämiseen. Alatavoitteita olivat osallistujien työllistymismahdollisuuksien edistäminen, sosiaali- ja hoitotyön menetelmien kehittäminen, julkisen ja kolmannen sektorin verkostoitumisen edistäminen, kansalaisjärjestöjen vahvistaminen sekä asukkaiden toiminta-, osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksien lisääminen. Tavoiteltuihin tuotoksiin kuuluivat sosiaalisen kuntouttamisen malli asukastoiminnassa, yhteisöyöntöjän tehtäväkuva, hyvinvointia edistävät aluekohtaiset toimintamallit asukastiloineen sekä alue- ja yhteisöyöntö malli Lahteen.	Asukastilat palveluineen, asukasisännät/-emännät, yhteisöyöntekijät, sosiokulttuurinen innostaminen, aluekuvausten yhteistoiminnallinen laatiminen, alueittaisten kehittämisteemojen työstäminen aluetyöryhmissä, sosiaalinen kuntouttaminen erityisesti pitkäkestoisena ryhmätoimintana, monialainen verkostoyhteistyö (mm. lähiöluontotyöryhmä, aluetyöryhmä ja maahanmuuttajaverkosto Liipolassa), mielipidekyselyt. Mm. ostoskeskuksen ympäristön kohtaminen oli kehittämisteemana Möysässä.	Alue- ja yhteisöyöntöstä ei vielä muodostunut Lahden kaupungin vakiintunutta toimintamuotoa, kuten alun perin oli tavoitteena. Monialainen projekti kuitenkin saavutti sille asetetut määrälliset tavoitteet. Toiminnassa painottui sosiaalisen kuntouttamisen osa-alue, koska tämän ESR-projektin erityisenä kohdeyöryhmänä olivat pitkäaikaisyöntöttömät.
Helsingin kaupungin lähiöprojekti	Itä-Helsingissä (Kontula, Myllypuro, Pihlajisto, Vuosaari)	Vuodesta 1996 lähtien. Kohdelähiöt olivat mukana valtakunnallisessa lähiöprojektissa 1995–1999. Tämän jälkeen projektin toiminnasta ovat vastanneet Helsingin kaupungin hallintokunnat EU:n Urban -ohjelmarahoituksen myötävaikutuksella.	Tavoitteita sosiaalinen ja fyysinen parantaminen vuosina 1996–2003 mukaan lukien syrjäytymisen ehkäisy 2000-luvulla. Sosiaalinen kehittäminen, erityisesti sosiaalisen pääoman vahvistaminen, on noussut viime vuosina tärkeäksi tavoitteeksi. On toteutettu mm. ostoskes-	Mm. lähiöasemat, aluetyö, perhetyö, lähiöliikunta ja -kulttuuri, ympäristöhankkeet. Ns. kolmas sektori on pyritty nivomaan mukaan asukastyöhön. Mm. leikki- puistoista on pyritty kehittämään monipuolisen toiminnan asukaspuistoja.	Kehittämissuunnitelmat olivat jo 1990-luvun loppupuolella hyvin yksityiskohdaisia ja monipuolisia. Toimivan asukasyhteistyön ja kumppanuuden edellytyksinä on nähty pysyvät alueelliset kanavat ja rakenteet yhteistyölle sekä sopivat asukastoimintatilat

			kuksiin liittyviä hankkeita, koska niiden on havaittu olevan avainasemassa lähiöiden imagon ja asumisviihtyvyyden kannalta.		
Pormestarinluodon liikekeskuksen kehittäminen nuorten näkökulmasta	Porissa	Vuonna 2009. Kytkeytyy alueella aiemmin toteuttuihin hankkeisiin ja tukee jatkossa toteutettavaa laajaa tutkimushanketta.	Tavoitteena oli aktivoida hiljaisia asukasryhmiä (nuoret) osallistumaan asuinalueen kehittämistyöhön ja tuottaa samalla nuorten kokemuksiin pohjautuvaa tietoa alueesta. Erityisesti pyrittiin saamaan esiin näkemyksiä liikesekun roolista.	Kouluympäristössä ja kentällä toteutetut haastattelut, kyselyt, tarra- ja mielikuva-kartat, teemakävelyt, havainnointi ja alueen käytön dokumentointi valokuvamallalla.	Ajatuksia asuinalueen kehittämisestä oli vaikeaa saada esiin. Haastatteluin pohjustettu työpajatyöskentely osoittautui toimivaksi menetelmäksi nuorten parissa työskentelyyn. Työpajatyöskentelystä erityisesti valokuvaus oli luonteva keino saada esiin nuorten omia näkemyksiä ympäristöstä.

Lähteet:

Broman, Eeva-Liisa, Korhonen-Wälkä, Ulla, Korhonen, Erkki, Laine, Markus ja Nupponen, Terttu (2008). Yhteenveto ja johtopäätökset. Teoksessa Nupponen, Terttu, Broman, Eeva-Liisa, Korhonen, Erkki ja Laine, Markus (2008): Myönteisiä muutoksia ja kasvavia haasteita. Kokemuksia Helsingin lähiöprojektin v. 2004–2007 ja Urban II -yhteisöaloiteohjelman v. 2001–2006 toiminnasta. Helsingin kaupungin tietokeskus. Tutkimuksia 6/2008. S. 181–200.

http://www.hel2.fi/Tietokeskus/julkaisut/pdf/08_12_17_Tutk_6_Korhonen.pdf

Luettu 25.9.2009.

Helsingin kaupunki (2006)?Lähiöprojekti 2006–2008. Tiivistelmä Helsingin kaupungin lähiöprojektin suunnitelluista toimenpiteistä.

<http://www.hel2.fi/lahioprojekti/julkaisut/lahioprojekti06-08.pdf>

Luettu 17.9.2009.

Karjalainen, Pekka (2004). Uudenlaisia otteita ja kertaustyyliä. Lähiöuudistus -ohjelman arvioinnin loppuraportti. Ympäristöministeriö. Suomen ympäristö 703. Helsinki: Edita Prima Oy.

<http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=17007>. Luettu 10.9.2009.

Karjalainen, Pekka (2008). Yhteisyyttä ja yhdyskuntatyötä. Teoksessa Nupponen, Terttu, Broman, Eeva-Liisa, Korhonen, Erkki ja Laine, Markus (2008): Myönteisiä muutoksia ja kasvavia haasteita. Kokemuksia Helsingin lähiöprojektin v. 2004–2007 ja Urban II -yhteisöaloiteohjelman v. 2001–2006 toiminnasta. Helsingin kaupungin tietokeskus. Tutkimuksia 6/2008. S. 127–146.

http://www.hel2.fi/Tietokeskus/julkaisut/pdf/08_12_17_Tutk_6_Korhonen.pdf

Luettu 24.9.2009.

Lahden kaupunki (1999). Liipola-projekti 1995–1999. Raportti. Lahden kaupunki. Tekninen virasto, maankäyttö. Rahatoimisto, asuntolainaosasto. 31.12.1999.

Lahden kaupunki (2006 a). Ovi auki -projektin loppuraportti.

[http://www.lahti.fi/www/images.nsf/files/17BB4A3EE6454E15C2257107004C5F24/\\$file/OVIAUKI_loppuraportti_valmis.pdf](http://www.lahti.fi/www/images.nsf/files/17BB4A3EE6454E15C2257107004C5F24/$file/OVIAUKI_loppuraportti_valmis.pdf)

Luettu 16.9.2009.

Lahden kaupunki (2006 b). Ovi auki -projektin loppuraportin tiivistelmä, joka on tallennettu työhallinnon sähköiseen ESR-tietopalveluun. http://esrlomake.mol.fi/esrtiepa/loppuraportti_S00834.htm

Luettu 28.9.2009.

Tella, Katri (2009). Pormestarinluodon liikekeskuksen kehittäminen nuorten näkökulmasta. Projektin loppuraportti 2009. Turun yliopisto. Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen laitoksen julkaisu XVI. Pori.

https://oa.doria.fi/bitstream/handle/10024/46541/Tella_Pormestarinluodon_liikekeskuksen_kehitt.pdf?sequence=1

Luettu 7.10.2009.

Tura, Tomi ja Isosuo, Tuula (2003). Metsäkangas verkossa -projektin loppuarviointi. Raportti. Helsingin yliopiston Tutkimus- ja koulutuskeskus Palmenia.